

Draaischijf in een wijk van aankomst

Nieuwe vestiging van Bibliotheek Rotterdam in Kralingen-Crooswijk: voorkeurslocatie en functionaliteit

Door Aart van Bochove, Rob Manders

2 februari 2022

BLAAUWBERG
strategie ontwikkeling & kennis transfer

Vestwal 2-4 2312 NP Leiden 071-5247500
info@blauwberg.nl

Omslag

De prent op de omslag is een detail van de houtsnede 'Het Nieuwe Wenen' van de Duits-Nederlandse graficus Gerd Arntz. Wenen was in de jaren 1920 de eerste grote Europese stad die een samenhangend programma had voor 'verheffing' van de arbeidsbevolking, met huisvesting, wijkontwikkeling, educatie en cultuur. De houtsnede verbeeldde het optimisme over het stedelijk leven uit die jaren. De houtsnede was te vinden in het Gesellschafts- und Wirtschaftsmuseum. Het kunstwerk bestaat niet meer. Het museum is in de oorlog door de nazi's verwoest. Maar Wenen is nog steeds een moderne wereldstad met een hoog niveau aan voorzieningen.

Inhoud

1. Nieuwe bibliotheek in Kralingen-Crooswijk: vraag en benadering
2. Kralingen-Crooswijk: opbouw en typering van een stadsdeel
 - Demografie: inwoners
 - Demografie: jongeren
 - Demografie: verhuismobiliteit en woonduur
 - Demografie: internationalisering
 - Onderwijs en geletterdheid: opleidingsniveau
 - Onderwijs en geletterdheid: laaggeletterdheid
 - Onderwijs en geletterdheid: vve-doelgroep
 - Onderwijs en geletterdheid: studenten
 - Sociaal
 - Economie, omgeving en voorzieningen: werkgelegenheid
 - Economie, omgeving en voorzieningen: bedrijvengografie, nabijheid bibliotheken en andere voorzieningen
 - Bibliotheekdata
3. Intermezzo 1: vier jaar praktijkervaring op een tijdelijke plek
4. Intermezzo 2: leesbevordering en Kinderjury
5. Overwegingen
 - Kanttekeningen bij wijkontwikkeling
 - Hoe weeg je afwegingen?
6. Contour van de vestiging Kralingen-Crooswijk
 - Summing-up

1. Nieuwe bibliotheek in Kralingen-Crooswijk: vraag en benadering

Bij de verzelfstandiging in 2013 was het plan om in Rotterdam nog 6 bibliotheekvestigingen over te houden. Vier jaar later werd die strategie ingewisseld voor een ambitieus 'aanwezigheidsplan': de bibliotheek moest tot de basisuitrusting van een wijk gerekend worden – in welke vorm ook maar. Het streven is om het aanwezigheidsplan in 2023 te voltooien met een 22ste vestiging.

Het stadsdeel Kralingen-Crooswijk telt 54.000 inwoners, dat is 8.3% van alle Rotterdammers. Het is bibliothecair enigszins onderbedeeld, met een kleine en voorlopige vestiging sinds 2019. De bibliotheek geniet gastvrijheid van de Melanchton Scholengemeenschap aan het Vredenoordplein. De gebiedscommissie - de politiek georiënteerde adviesorganisatie van de bewoners naar het gemeentebestuur - is groot voorstander van de bibliothecaire presentie. De bibliotheek wil thans investeren in een meer permanente plek in de wijk.

Overigens moet de 'onderbedeling' wel gezien worden in het licht van de nabijheid van de Centrale Bibliotheek aan Blaak. Die is voor het grootste deel van het stadsdeel binnen een kwartier fietsen bereikbaar. Ook bij een permanente vestiging zal de samenhang met Blaak blijven. Er is niet een volledige functionaliteit met een brede collectie nodig. Er is een functionaliteit nodig die past bij de specifieke behoeften van het stadsdeel.

De locatie is een discussiepunt door dat Kralingen-Crooswijk in hoge mate een wijk met meer gezichten is. Oud Crooswijk geldt als een van de armste buurten van Nederland, terwijl sommige buurten in Kralingen uitgesproken 'well to do' zijn. We illustreren die verschillen aan de hand van het opleidingsniveau van de bevolking van 15 tot 75 jaar, per buurt.

	Totaal aantal inwoners	Laagopgeleid	Middelbaar opgeleid	Hoogopgeleid
Kralingen West	15.910	23%	31%	45%
Rubroek	8.226	34%	30%	36%
Kralingen Oost	8.215	8%	30%	62%
Oud Crooswijk	8.112	44%	37%	19%
Struisenburg	5.497	9%	37%	54%
De Esch	4.637	23%	38%	39%
Nieuw Crooswijk	3.647	25%	30%	45%

Er zullen weinig plekken in Nederland zijn waar de verschillen tussen twee buur-buurten zo groot zijn als tussen Oud Crooswijk en Kralingen West. We komen er uitvoerig op terug.

Dit rapport is geschreven op grond van de behoefte van Bibliotheek Rotterdam aan materiaal over de keuzes ten aanzien van locatie en functionaliteit. Centrale vraag was uiteraard wat het stadsdeel en de bewoners nodig hebben.

Methodisch was de vraag naar de behoefte aan bibliothecaire dienstverlening best lastig. Je zou het de huidige en potentiële gebruikers van de nieuwe vestiging kunnen vragen in een enquête. Maar nog afgezien van kwesties als tijd en geld voor zo'n onderzoek: de vraagstelling – 'op welke bibliothecaire dienstverlening zit u te wachten?' - is veel te complex voor het enquête-instrument. Er komt geen valide informatie uit.

Er is ook reden terughoudend te zijn met klassiek marktonderzoek, in de zin van demografische gegevens vertalen naar 'life style' groepen. Dat kan nuttig zijn om de verbeelding aan te spreken, maar onder marketeers zelf is de wisecrack dat 90% van alle marktonderzoek er naast zit.

We hebben geleerd om te werken met een andere wisecrack, deze keer van de vroege filmmaker Samuel Goldwyn: "Je weet pas wat de mensen willen zien, als je ze laat zien, wat ze willen zien". In andere woorden: je komt er in interactie tussen aanbod en vraag pas achter op welk aanbod de vraagkant zit te wachten. Er is een wederzijdse beïnvloeding. En je kunt tot op zekere hoogte ook een latente vraag aanboren, of zelfs een niet-bestaande vraag alsnog scheppen.

Bibliotheek Rotterdam heeft Blaauwberg aangemoedigd om vooral vanuit de eigen deskundigheid te kijken: die van de 'urban studies', kennis over de snel veranderende stad. Dat heeft geleid tot een uitgebreid en cijfermatig sociaal profiel van Kralingen-Crooswijk. Dat is aangevuld met raadpleging van een aantal gebiedskenners. We danken de medewerkers van de gebiedscommissie voor het 'aanbrengen' van namen. En we danken de medewerkers van Bibliotheek Rotterdam voor hun meedenken. Twee personen komen met naam en toenaam aan het woord (de beide intermezzo's). Deze teksten zijn door hen goedgekeurd. Dank ook aan Ivo Kuijff voor zijn alerte en aanmoedigende opdrachtgeverschap.

Blaauwberg heeft als niet in bibliotheekwerk gespecialiseerd bureau verder de vrije hand gekregen in dit onderzoek. Het is wel onder stoom en kokend water tot stand gekomen: opdrachtverlening vond plaats in de eerste week van januari 2022, oplevering van het rapport in de eerste week van februari. De haast had te maken met de voorbereiding van de begroting 2023 van Bibliotheek Rotterdam, die al in het vroege voorjaar begint.

2. Kralingen-Crooswijk: opbouw en typering van een stadsdeel

We gaan in dit hoofdstuk de sociale structuur het stadsdeel Kralingen-Crooswijk verkennen. Doel van de verkenning is een typering van het stadsdeel te treffen die onderbouwde uitspraken over locatie en functionaliteit van de nieuwe vestiging van Bibliotheek Rotterdam mogelijk maakt. Daarnaast is deze wijkanalyse ook zelfstandig leesbaar essay voor iedereen die onder de motorkap van het stadsdeel wil kijken.

We maken de verkenning aan de hand van een cijferselectie. We maken gebruik van statistische gegevens van de Gemeente Rotterdam, CBS, VNG. We vullen die gegevens aan met interne data van de Bibliotheek Rotterdam.

In algemene zin bestaat een breed gedeeld beeld van het stadsdeel. Om te beginnen is Kralingen-Crooswijk een 'patchwork', een mozaïek. Rijkere en armere buurten wisselen elkaar af. Het onderscheid tussen arme en iets minder arme buurten is ook niet direct zichtbaar. Er is ook geen vanzelfsprekend stadsdeelcentrum. Er zijn winkelgebieden (Lusthoflaan, Boulevard Kralingen en Crooswijksestraat), maar die hebben meer een wijkfunctie dan een stadsdeelfunctie. Het kan ook niet anders: het hele stadsdeel ligt in de schaduw van het commerciële en culturele centrum van Rotterdam.

Heel globaal getypeerd, gaat het bij de zeven wijken om:

- Kralingen Oost: well to do, 'chique'
- Kralingen West: redelijk gemixt, zowel sociaal kwetsbare populatie als middenklasse
- Rubroek: ook redelijk gemixt, sandwich tussen Oud Crooswijk en Kralingen
- Struisenburg: studentenbuurt
- Oud Crooswijk: kwetsbare populatie
- Nieuw-Crooswijk: middenklasse wijk, gentrification gaande, gaat Kralingen Oost achterna
- De Esch: gemengd, binnen het stadsdeel een gemiddelde wijk

De bekendste dichotomie is die tussen Kralingen Oost en Oud Crooswijk. Kralingen Oost is academisch georiënteerd, in wooncultuur, in welstandsklasse, in economie. Oud Crooswijk gold enkele jaren terug als een van de armste gebieden van Nederland. Maar er is ook een dichotomie tussen Oud- en Nieuw-Crooswijk. Het noordelijk deel van Rubroek heeft overeenkomsten met Oud Crooswijk en sommige delen van Kralingen West en De Esch doen dat ook. Kortom: een mozaïek.

Een aanvullend woord over Oud Crooswijk.

Als je Oud Crooswijk doorkruist, moet je goed kijken. De 'hardware' van de wijk biedt een dubbel gezicht. Bouwkundig ziet de wijk er behoorlijk uit, maar er is sprake van een 'stenige uitstraling' en de openbare ruimte blijft gekenmerkt door een veelheid aan zwerfvuil. Dat zijn signalen van een gebrekkige participatie en verantwoordelijkheid van bewoners.

De gemeente is in 2016 met het programma 'Beter Oud Crooswijk' aan de slag gegaan. Er is inmiddels besloten om dat programma voort te zetten onder de naam 'Oud Crooswijk 2030', vanwege hoopvolle resultaten. Op veel indicatoren is Oud Crooswijk nog ver verwijderd van Rotterdamse gemiddelden, zoals het aandeel werkenden (dat wel groeiend is), gemiddeld inkomen, aandeel uitkeringen (dat wel dalend is), het percentage kinderen dat in armoede opgroeit, het opleidingsniveau, gezondheid en taalbeheersing. Maar een bemoedigend signaal is dat de onderwijsresultaten zijn verbeterd en het aantal schoolverlaters is gedaald. Beide indicatoren bewegen zich rondom het Rotterdamse gemiddelde. Hoopvol is zeker dat deze indicatoren op de nieuwe generatie betrekking hebben. Het zijn verbeteringen in de 'mindware' van de wijk.

Er zijn kanttekeningen te maken. Oud Crooswijk heeft tot begin-2020 mee kunnen bewegen met de bloei die heel Nederland meemaakte. En sindsdien heeft Oud Crooswijk onder de pandemie te lijden, net als heel Nederland. Maar dat doet aan het beeld niet af: Oud Crooswijk is in beweging. Er is een dynamiek in de wijk die successen mogelijk maakt. En de dynamiek lijkt vooral op jongeren betrekking te hebben. De positionering van de bibliotheekvestiging – locatie en functie – moet zeker rekening houden met deze opbrengst.

Dan nu de blik onder de motorkap. Achtereenvolgens bespreken we:

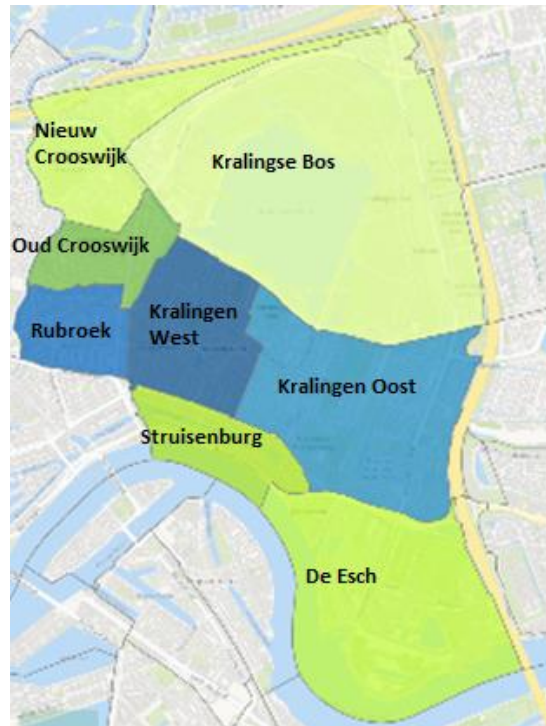
- Demografie: aantal inwoners, prognose, leeftijdsverdeling, verhuismobiliteit, internationalisering, huishoudsamenstelling
- Onderwijs en geletterdheid: onderwijsniveau, ontwikkeling onderwijsniveau, laaggeletterdheid, vve doelgroepen, omvang studentenpopulatie
- Sociaal: inkomensniveau, regelingegebruik, omvang ‘kwetsbare populatie’
- Economie, omgeving en voorzieningen: werkgelegenheid, economische geografie, nabijheid voorzieningen, nabijheid andere bibliotheeklocaties
- Bibliotheek data: abbonementhouders naar buurt, leeftijd.

Demografie: inwoners

Het stadsdeel Kralingen-Crooswijk wordt statistisch ingedeeld in acht wijken.

Tabel 1 Aantal bewoners naar buurt (2021)

Gebied	Aantal inwoners
Kralingen West	15.910
Rubroek	8.226
Kralingen Oost	8.215
Oud Crooswijk	8.112
Struisenburg	5.497
De Esch	4.637
Nieuw Crooswijk	3.647
Kralingse bos	107
Kralingen-Crooswijk	54.351

In het vervolg van dit gebiedsprofiel zoomen we vaker in op wijkniveau. In die gevallen laten we de cijfers voor het Kralingse Bos buiten beschouwing.

De prognose is dat het aantal stadsdeel bewoners de komende jaren gestaag zal toenemen. Die verwachte groei is in lijn met de stedelijke groeiprognoze, al is de groei hier niet zo sterk als in het centrum (+ 15.000 inwoners tot 2035) of het zuidelijke stadsdeel Feijenoord (+ 12.000).

Tabel 2 Prognose inwonerontwikkeling Kralingen-Crooswijk

	2021	2030	2035
Kralingen-Crooswijk	54.351	57.175	58.904

Rotterdam heeft een relatief jonge bevolking. Binnen Rotterdam is Kralingen-Crooswijk weer een redelijk jong stadsdeel, met vooral een grote populatie jongvolwassenen. We gaan kijken waar ze precies wonen.

Demografie: jongeren

Tabel 3 Bewoners Kralingen-Crooswijk naar 5 leeftijdscategorieën (2021)

	Aantal Kralingen-Crooswijk	% Kralingen-Crooswijk	% Rotterdam
0 – 17 jaar	8.417	15.5%	18.7%
18 – 26 jaar	12.263	22.6%	14.0%
27 – 39 jaar	11.867	21.8%	21.1%
40 – 64 jaar	14.128	26.0%	30.7%
65+	7.676	14.1%	15.5%

Kralingen-Crooswijk is niet perse een heel kinderrijk stadsdeel. Het heeft vooral een oververtegenwoordiging van jongvolwassenen (studenten).

We zoomen in de volgende tabel verder in op belangrijke doelgroepen voor de bibliotheek: kinderen en jongeren. In welke buurten wonen ze met name?

De bibliotheek maakt in haar missielijnen onderscheid naar drie leeftijdsdoelgroepen:

- 0 - 4 jaar, voorschools taalplezier
- 5 - 13 jaar, taalplezier voor de jeugd
- 13 - 27 jaar, taalvaardigheid, digitale geletterdheid en leesmotivatie voor jongeren

De statistische leeftijdsverdeling die de gemeente Rotterdam gebruikt, sluit niet helemaal aan bij de leeftijdsindeling van de missielijnen. Maar de aantallen in de volgende twee tabellen geven wel een aardige indicatie van de verdeling van de leeftijdsdoelgroepen naar buurt. Eerst een algemeen overzicht van het aantal kinderen en jongvolwassenen per buurt.

Tabel 4 Aantal kinderen en jongvolwassenen naar buurt (2021)

	0 – 17 jaar		18 – 26 jaar	
	Aantal	%	Aantal	%
Kralingen West	2.519	16%	3.365	21%
Rubroek	1.157	14%	1.694	21%
Kralingen Oost	1.383	17%	2.313	28%
Oud Crooswijk	1.638	20%	1.251	15%
Struisenburg	279	5%	2.257	41%
De Esch	548	12%	874	19%
Nieuw Crooswijk	881	24%	495	14%

Grappig genoeg zijn de meeste kinderen te vinden in de verder behoorlijk verschillende wijken Oud- en Nieuw-Crooswijk. In Nieuw-Crooswijk zal het kindertal wellicht te maken hebben met de ‘gentrification’, die een intocht van gezinnen heeft uitgelokt. In Kralingen en Struisenburg zijn grote studentengroepen te vinden.

Dan kijken we nog eens nadrukkelijker naar de jongste leeftijdsgroepen.

Tabel 5 Aantal kinderen per buurt naar drie leeftijdsgroepen (2021)

	0 – 4 jaar		5 – 11 jaar		12 – 17 jaar	
	Aantal	%	Aantal	%	Aantal	%
Kralingen West	769	4.8%	963	6.1%	787	4.9%
Rubroek	335	4.1%	444	5.4%	378	4.6%
Kralingen Oost	282	3.4%	567	6.9%	534	6.5%
Oud Crooswijk	490	6.0%	639	7.9%	509	6.3%
Struisenburg	104	1.9%	102	1.9%	73	1.3%
De Esch	203	4.4%	187	4.0%	158	3.4%
Nieuw Crooswijk	349	9.6%	335	9.2%	197	5.4%

In Kralingen is de kinderopopulatie gemiddeld iets ouder dan in de beide Crooswijk buurten. De omvang van de allerjongste leeftijdsgroepen is met name in Nieuw Crooswijk beduidend hoger dan het stedelijk gemiddelde (5.4% van de Rotterdamse bevolking is 0 – 4 jaar).

Demografie: verhuismobiliteit en woonduur

Het aantal verhuisbewegingen is een belangrijk begrip om greep te krijgen op het karakter van een wijk, stadsdeel of gemeente. Is er sprake van een vlottende bevolking met steeds weer nieuwe inwoners? Of blijven de bewoners veelal voor een langere periode op dezelfde plek wonen?

Veel verhuisbewegingen – een vlottende bevolking – maakt sociale cohesie lastiger: er zijn minder langer bestaande sociale verbanden. Maar er is een positieve keerzijde. Sociale mobiliteit – het proces van stijging op de maatschappelijke ladder – gaat bijna altijd gepaard met fysieke mobiliteit: met het vergroten van de actieradius van het dagelijks leven (overbruggen woon-werk afstand) en met verhuizen. De meerderheid van de verhuizingen wordt ingegeven door de ambitie tot woning- en positieverbetering (de uitzonderingen zijn verhuizingen vanwege de leeftijd - ‘kleiner gaan wonen’-, scheidingen of vanwege financiële problemen).

We kijken naar het aantal verhuisbewegingen in Kralingen-Crooswijk.

Tabel 6 Verhuisbewegingen Kralingen-Crooswijk (gemiddelden 2018-2020)

	Jaargemiddelde 2018 – 2020
Totaal aantal inwoners (2020)	54.351
Verhuizingen binnen Kralingen-Crooswijk	1.967
Inkomende pendel	8.593
- van Rotterdamse stadsdelen naar Kralingen-Crooswijk	(2.766)
- van andere Nederlandse gemeenten naar Kralingen-Crooswijk	(2.809)

- van buitenland naar Kralingen-Crooswijk	(3.017)
Uitgaande pendel	8.426
- van Kralingen-Crooswijk naar andere Rotterdamse stadsdelen	(3.460)
- van Kralingen-Crooswijk naar andere Nederlandse gemeenten	(3.356)
- van Kralingen-Crooswijk naar buitenland	(1.610)

Jaarlijks vestigen zich ruim 8.500 nieuwe bewoners zich in Kralingen-Crooswijk. Dat is bijna 16% van de totale stadsdeelbevolking. Ongeveer een even groot aantal mensen verlaat het stadsdeel ieder jaar. Daarnaast verhuizen nog bijna 2.000 bewoners ieder jaar binnen het stadsdeel zelf. Dat zijn spectaculaire cijfers, we gaan zo een paar vergelijkingen maken.

De grootste groep nieuwkomers komt uit het buitenland. De vertrekkers vestigen zich juist vaker op een andere plek in Rotterdam of in een andere Nederlandse gemeente. Kralingen-Crooswijk is daarmee een landingsplaats, een plaats van aankomst, waar nieuwkomers hun kennismaking met Nederland beginnen. Dat hint al op een belangrijke oorzaak van de hoge mobiliteit: internationale studenten.

We maken een vergelijking met de andere Rotterdamse stadsdelen. We drukken de verhuismobiliteit uit in de parameter 'rekenkundige vervangingsnelheid'. We nemen het aantal inkomende verhuizers naar een stadsdeel en plaatsen dat in verhouding tot de totale wijkpopulatie. Hoe lang duurt het voordat een stadsdeel 'rekenkundig' compleet van samenstelling is veranderd? Binnenstedelijke verhuizingen (tussen stadsdelen en binnen stadsdelen) tellen we in dit geval niet mee. Natuurlijk is dit een fictief getal, er zijn immers bewoners die hun leven lang in hetzelfde stadsdeel blijven wonen. Toch geeft het een aardige indicatie van de 'mobiliteit' van een stadsdeel.

Tabel 7 Rekenkundige vervangingsnelheid naar stadsdeel

	Rekenkundige vervangingsnelheid (excl. binnengemeentelijke verhuizingen)
Rotterdam Centrum	6.8 jaar
Kralingen-Crooswijk	9.4 jaar
Noord	12.2 jaar
Delfshaven	12.7 jaar
Charlois	13.0 jaar
Feijenoord	16.9 jaar
IJsselmonde	18.1 jaar
Hoogvliet	22.1 jaar
Prins Alexander	24.4 jaar
Hillegersberg-Schiebroek	25.7 jaar
Rozenburg	27.0 jaar
Hoek van Holland	27.2 jaar
Overschie	29.6 jaar
Pernis	30.2 jaar

Kralingen-Crooswijk is één van de stadsdelen met de hoogste omloopsnelheid. Het contrast met de twee buurstadsdelen Prins Alexander en Hillegersberg-Schiebroek is groot. Daar verloopt de bevolkingwisseling veel trager, het zijn stadsdelen waar bewoners voor langere tijd blijven wonen.

We kunnen nog verder inzoomen naar buurtniveau.

Tabel 8 Rekenkundige vervangingsnelheid per buurt (2020)

	Rekenkundige vervangingsnelheid
Struisenburg	4.4 jaar
Kralingen Oost	6.0 jaar
Kralingen West	11.2 jaar
Rubroek	11.7 jaar
De Esch	11.9 jaar
Nieuw Crooswijk	16.5 jaar
Oud Crooswijk	19.9 jaar

Struisenburg en Kralingen hebben een zeer hoge omloopsnelheid. Dat heeft veel te maken met de daar aanwezige studentpopulatie. In Crooswijk is de wisselsnelheid aanzienlijk lager, maar nog steeds hoger dan in de eerder genoemde buurtstadsdelen.

De verhuismobiliteit is vanzelfsprekend het hoogst onder jongvolwassenen (studentenleeftijd). In de onderste tabel geven we het aantal verhuizers Kralingen-Crooswijk in en uit naar vijf leeftijdsgroepen. Van binnenstedelijke verhuizingen zijn geen leeftijdsgegevens bekend dus die zijn niet meegenomen.

Tabel 9 Aantal nieuwkomers en vertrekkers Kralingen-Crooswijk naar 5 leeftijdscategorieën

	Aantal nieuwkomers afkomstig van buiten Rotterdam	Aantal bewoners vertrokken naar plek buiten Rotterdam	Saldo
0 – 17 jaar	328	383	- 55
18 – 26 jaar	3.712	2.819	+ 893
27 – 39 jaar	1.200	1.570	- 370
40 – 64 jaar	443	416	+ 27
65+	99	131	- 32

Door het ontbreken van binnenstedelijke verhuizingen is het beeld wat vertekend. De groep verhuizers van buiten Rotterdam bestaat voor een belangrijk deel uit studenten uit binnen- en buitenland. In de binnenstedelijke verhuizingen zullen meer verhuizers uit de andere leeftijdscategorieën naar boven komen.

Om een completer beeld te schetsen kijken we nog naar de gemiddelde woontijd van de stadsdeel bewoners op het huidige woonadres. We hanteren daarvoor cijfers over de verblijfsduur van de hoofdbewoner per adres, en aangezien het aantal bewoners per adres ook bekend is kunnen we de cijfers doorrekenen naar de totale populatie. We vergelijken de cijfers van Kralingen-Crooswijk met het stedelijk gemiddelde.

Tabel 10 Woonduur bewoners Kralingen-Crooswijk op huidig adres

	< 5 jaar	5 – 10 jaar	10 – 15 jaar	> 15 jaar
Aantal bewoners	24.509	10.297	6.459	13.087
In % stadsdeelpopulatie	45%	19%	12%	24%
Rotterdams gemiddelde	39%	19%	14%	28%

Bijna twee derde van de stadsdeel bevolking blijkt minder dan tien jaar op het huidige adres te wonen. Een minderheid van 24% woont langer dan 15 jaar op hetzelfde adres. De woonduur in Kralingen-Crooswijk ligt onder het stedelijk gemiddelde.

We zoomen tot slot nog eens in op buurtniveau.

Tabel 11 Woonduur bewoners Kralingen-Crooswijk op huidig adres, buurtniveau (in % buurtpopulatie)

	< 5 jaar	5 – 10 jaar	10 – 15 jaar	> 15 jaar
Kralingen West	41%	21%	13%	25%
Rubroek	43%	18%	14%	25%
Kralingen Oost	50%	21%	13%	25%
Oud Crooswijk	32%	21%	14%	32%
Struisenburg	62%	12%	8%	17%
De Esch	43%	17%	11%	29%
Nieuw Crooswijk	53%	29%	5%	12%

Vooraf het verschil tussen Struisenburg en Oud Crooswijk is groot. Al kan daarmee niet gezegd worden dat de mobiliteit in Oud Crooswijk uitgesproken laag is, nog steeds woont ruim 50% van de bewoners korter dan 10 jaar op het huidige adres.

Voor de duiding van het karakter van het stadsdeel zijn deze bevindingen belangrijk. Het stadsdeel is in z'n geheel een uitgesproken 'wijk van aankomst'. Mensen komen er aan van buiten de stad of van buiten het land. Ze komen om te studeren, zich te vormen of werk te zoeken. Kralingen-Crooswijk als geheel lijkt qua dynamiek op studentensteden. Een 'wijk van aankomst' staat tegenover een 'wijk van bestemming'. Die wordt bewoond door mensen die hun keuzes al hebben gemaakt en bijvoorbeeld een koophuis willen voor een gezin, met daar omheen en stabiele, berekenbare omgeving. Een 'wijk van aankomst' is veel onrustiger: er wordt meer geëxperimenteerd, uitgevonden, de weg gezocht. Tegenover die onrust staan steeds weer kansen, perspectieven en gebeurtenissen.

Binnen Kralingen-Crooswijk zijn vijf van de zeven buurten gezien vanuit de verhuissnelheid te beschouwen als 'wijk van aankomst'. Nieuw- en Oud Crooswijk zijn dat veel minder, maar zijn ook geen echte 'wijk van bestemming'. Er is nog steeds een behoorlijke dynamiek. Oud Crooswijk is al heel lang een arme wijk. Het goede nieuws is dat het geen doodlopende steeg is. De wijk is voor veel mensen ook een platform, een opstap.

Demografie: internationalisering

Rotterdam is al decennialang een stad met een grote diversiteit aan nationaliteiten, kleuren en talen. In 2021 had meer dan de helft van de bevolking een migratieachtergrond. Dat wil zeggen dat zij zelf of één van hun

ouders in het buitenland zijn geboren. Kralingen-Crooswijk zit iets boven het stedelijk gemiddelde, vooral door een grote groep bewoners met een westerse migratieachtergrond.

Tabel 12 Bewoners naar migratieachtergrond in Kralingen-Crooswijk (2021)

	Kralingen-Crooswijk in aantallen	Kralingen-Crooswijk in %	Rotterdam in %
Geen migratieachtergrond (Nederlands)	24.794	46%	47%
Niet-westerse migratieachtergrond	20.500	38%	39%
Westerse migratieachtergrond	9.057	17%	14%

Een eenmalig onderzoek uit 2017 biedt nog iets meer detail over het herkomstland van de grootste groepen bewoners. In de volgende tabel geven we de percentages voor Kralingen-Crooswijk en Rotterdam. Waar 2021 cijfers beschikbaar zijn geven we die, anders gaan we uit van 2017.

Tabel 13 Bewoners naar migratieachtergrond in Kralingen-Crooswijk, detail (2017 en 2021)

	Kralingen-Crooswijk	Rotterdam
Marokko (2021)	10.1%	7.0%
Suriname (2021)	6.4%	8.0%
Turkije (2021)	5.6%	7.3%
Antillen (2021)	2.3%	4.2%
Kaapverdië (2021)	2.1%	2.3%
Polen-Bulgarije-Roemenië (2017)	1.2%	2.1%
Ethiopië/Eritrea (2017)	0.7%	0.4%
Syrië (2017)	0.4%	0.3%
Irak (2017)	0.3%	0.4%
Somalië (2017)	0.3%	0.4%
Dominicaanse Republiek (2017)	0.1%	0.4%
Overig westers (2017)	8.7%	7.0%
Overig niet-westers (2017)	14.6%	10.3%

De bewonersgroep met een Marokkaanse migratieachtergrond is het sterkst vertegenwoordigd in het stadsdeel. Verder valt de grote diversiteit aan herkomstlanden op.

In de jongste leeftijdsgroepen is de internationalisering van het stadsdeel het meest zichtbaar. Ruim 60% van de kinderen heeft een migratieachtergrond, met flinke verschillen tussen de buurten. Het feit dat de jongste generatie nog internationaler is dan de iets ouderen, bevestigt het beeld van een 'wijk van aankomst'.

Tabel 14 Kinderen (0-19) met een migratieachtergrond naar buurt

	% kinderen met een migratieachtergrond
Kralingen West	59%
Rubroek	73%
Kralingen Oost	40%
Oud Crooswijk	75%
Struisenburg	67%
De Esch	64%
Nieuw Crooswijk	54%
Kralingen-Crooswijk	61%

Onderwijs en geletterdheid: opleidingsniveau

Het opleidingsniveau van een populatie is een betekenisvolle – mogelijk zelfs de belangrijkste – parameter om de conditie van een populatie te beschrijven. Het is een degelijke voorspeller van de kansen op de arbeidsmarkt: hoe hoger opgeleid, hoe lager de kans om langdurig werkloos te zijn. Er is verder een samenhang tussen een hoog opleidingsniveau en: het verdienvermogen (hoog), de levensverwachting (lang), het gebruik van uitkeringen (laag), het gebruik van (publieke) zorgvoorzieningen (laag), de deelname aan criminele activiteiten (laag) en het particulier inkomen (hoog).

De laagopgeleiden vormen daar de contramale van.

We maken in ons land statistisch een onderscheid in drie segmenten.

- Hoogopgeleiden, dat is iedereen met een hbo- of universitair diploma. Het nationale streven is dat op termijn 50% van de werkende bevolking geldt als hoogopgeleid (we zitten nu landelijk op ca. 40%)
- Middelbaar opgeleiden, dat is iedereen met een diploma van mbo niveau 2, 3 en 4, en personen met een havo/vwo diploma. Vakkrachten als metselaars, elektriciens, timmerlieden, schilders, slaggers, bakkers, kappers, verzorgers, hoveniers, peuterleidsters, doktersassistenten, beveiligers en chauffeurs beschikken in de regel over minimaal een mbo 2 en vaker een mbo 3 of 4 diploma
- Laagopgeleiden, dat zijn volwassenen zonder een startkwalificatie (mbo 2 of hoger) op zak. De startkwalificatie is het startbewijs voor de arbeidsmarkt. Daarmee zijn laagopgeleiden feitelijk te laag opgeleid om duurzaam aan de slag te gaan en een normaal (gezins-)inkomen te verkrijgen. Gemiddeld is slechts 40% van de laagopgeleiden actief op de arbeidsmarkt (bij hoog- en middelbaar opgeleiden is dat respectievelijk ruim 80 en 60%).

Mbo niveau 2 is de politiek uitgesproken startkwalificatie. Maar op de arbeidsmarkt is feitelijk een niveau 3 of zelfs 4 kwalificatie nodig om duurzaam aan het werk te komen (2tjes en 3tjes zijn te vaak veroordeeld tot tijdelijk werk, flexwerk, oproeparbeid). Zelfs de grote tekorten op de arbeidsmarkt van dit moment maken geen einde aan de druk op het kwalificatieniveau. Integendeel zelfs: de noodzaak om het werk met minder mensen te doen, betekent dat dat werk steeds complexer wordt.

Meestal wordt het opleidingsniveau weergegeven in een percentage van de beroepsbevolking (iedereen die werkt of zich actief aanbiedt op de arbeidsmarkt). Hieronder de cijfers voor Rotterdam en een aantal referentiegebieden.

Tabel 15 Opleidingsniveau beroepsbevolking in Rotterdam en referentiegebieden (2020), uitgedrukt in % van de beroepsbevolking

	Laagopgeleid	Middelbaar opgeleid	Hoog opgeleid
Rotterdam	19%	34%	45%
Amsterdam	13%	25%	62%
Utrecht	10%	20%	70%
Den Haag	17%	32%	48%
Eindhoven	17%	30%	52%
Nederland	19%	39%	40%

Het opleidingsniveau ligt in Rotterdam iets hoger dan het landelijk gemiddelde, maar een slag lager dan in de andere grote steden.

Op stadsdeelniveau is dit cijfer niet beschikbaar. Wel zijn er gegevens over de verdeling naar opleidingsniveau onder alle 15 tot 75 jarigen. Dat geeft een wat vertekend beeld. In deze cijfers zitten namelijk ook grote groepen 'nog studerende'. Zij beschikken nog niet over een diploma en gelden als laag of middelbaar opgeleid, maar de perspectieven voor deze groep zijn relatief goed. Verder zitten bij de 15-75-jarigen ook nog de ouderen, die hun leven voor een deel geleid hebben voordat Nederland in de jaren negentig een echte meritocratie werd (een diploma-economie).

Met die slag om de arm presenteren we de cijfers van alle Rotterdamse stadsdelen. We zetten het Rotterdams gemiddelde eronder, deze cijfers wijken slaan dus op een andere populatie dan de gegevens uit de vorige tabel.

Tabel 16 Opleidingsniveau per Rotterdams stadsdeel (2020), uitgedrukt in % van alle 15 – 75 jarigen

	Laagopgeleid	Middelbaar opgeleid	Hoogopgeleid
Centrum	18%	32%	50%
Delfshaven	35%	33%	31%
Overschie	30%	37%	33%
Noord	24%	29%	47%
Hillegersberg-Schiebroek	25%	30%	45%
Kralingen-Crooswijk	24%	33%	42%
Feijenoord	39%	37%	24%
IJsselmonde	38%	44%	19%
Prins Alexander	28%	41%	31%
Charlois	38%	44%	18%
Hoogvliet	37%	47%	16%
Rozenburg	35%	52%	13%
Hoek van Holland	30%	48%	21%
Rotterdam	31%	38%	31%

Het opleidingsniveau in Kralingen-Crooswijk ligt hoger dan het stedelijk gemiddelde. Het bekende contrast tussen noord en zuid Rotterdam is goed terug te zien in de cijfers.

Vervolgens kijken we naar de cijfers op buurtniveau.

Tabel 17 Opleidingsniveau per buurt in Kralingen-Crooswijk (2020), uitgedrukt in % van alle 15 - 75 jarigen

	Totaal aantal inwoners	Laagopgeleid	Middelbaar opgeleid	Hoogopgeleid
Kralingen West	15.910	23%	31%	45%
Rubroek	8.226	34%	30%	36%
Kralingen Oost	8.215	8%	30%	62%
Oud Crooswijk	8.112	44%	37%	19%
Struisenburg	5.497	9%	37%	54%
De Esch	4.637	23%	38%	39%
Nieuw Crooswijk	3.647	25%	30%	45%

De verschillen binnen het stadsdeel zijn groot, zeker tussen Oud Crooswijk en Kralingen Oost. Daar komt bij dat binnen bovenstaande wijken weer grote verschillen zijn tussen 'straatblokken'. We citeren uit het gebiedsprofiel van Kralingen-Crooswijk.

Eerst over Rubroek en Nieuw-Crooswijk.

- “In Rubroek is sprake van een tweedeling. De tweedeling zorgt ervoor dat de gemiddelde cijfers vertekenen. Dit maakt de problemen in het noordelijk deel, die overeenkomen met Oud-Crooswijk, minder zichtbaar”
- “Nieuw Crooswijk kent een grote transitie met veel nieuwe instroom van meer zelfredzame bewoners. De cijfers veranderen de afgelopen jaren behoorlijk, meestal positief.(...) Voor de ouderen die wonen in Nieuw Crooswijk geldt nog steeds dat het inkomen laag is. Er ligt nog een fysieke opgave in de aanpak van kwetsbare woningen en de transitie is nog niet af.”

We citeren verder over de wijken in Kralingen:

“Kralingen West is een wijk met een hoog inwonertal. In sommige delen van de wijk zijn de inkomens laag, terwijl ze in andere delen juist hoog zijn. Dit maakt dat de cijfers van Kralingen West vaak heel gemiddeld uitkomen. Dit geldt ook voor De Esch. In De Esch is van een aantal buurten/straten bekend dat daar veel sociale problematiek speelt. Dit geldt bijvoorbeeld voor “de paden” en de Herman Bavinckstraat. De wijk Struisenburg scoort gemiddeld genomen heel goed maar in de Molenbuurt en de sociale huurwoningen aan de Oostmaaslaan speelt wel problematiek.”

Het opleidingsniveau is in het hele stadsdeel stijgende. In Nieuw-Crooswijk gaat het hard door de gepleegde nieuwbouw in de wijk die bewoners met een hoger inkomen en opleidingsniveau aantrekt. Maar ook in de andere wijken stijgt het niveau gestaag.

Tabel 18 Ontwikkeling opleidingsniveau per wijk (2013-2020)

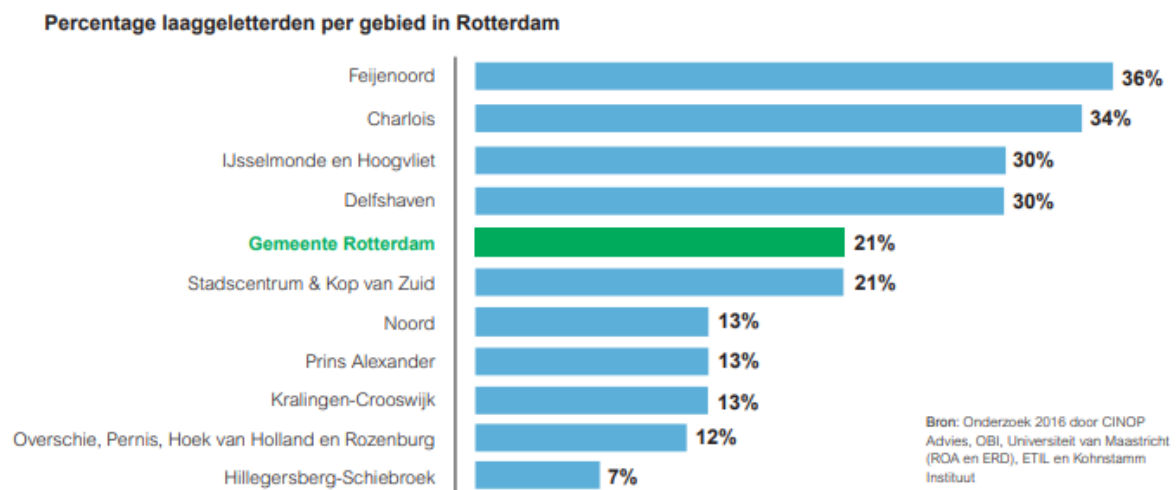
	% hoogopgeleiden in 2013	% hoogopgeleiden in 2020
Kralingen West	33%	45%
Rubroek	34%	36%
Kralingen Oost	60%	62%
Oud Crooswijk	14%	19%
Struisenburg	51%	54%
De Esch	31%	39%
Nieuw Crooswijk	29%	45%
Kralingen-Crooswijk	36%	42%

De conclusie is dat met name Oud Crooswijk zorgwekkend ver achterblijft ten opzichte van alle mogelijke landelijke en stedelijke gemiddelden. Maar er past een kanttekening bij, namelijk een gestage stijging van het opleidingsniveau. De onderwijsrevolutie gaat niet aan Oud Crooswijk voorbij. Als die trend wordt vastgehouden, gaat Oud Crooswijk er over nog eens tien of twaalf jaar anders bij staan.

Onderwijs en geletterdheid: laaggeletterdheid

Een nauw aan het opleidingsniveau verwante parameter is laaggeletterdheid. Het niveau van basis lees-, schrijf en spreekvaardigheden ligt bij een laaggeletterde onder het niveau van 2F, dat beschouwd wordt als 'eenvoudig Nederlands'. In het beleidskader 'Taal in Rotterdam' staat aangegeven dat landelijk een geschatte 12% van de volwassen bevolking laaggeletterd is. In Rotterdam zou het gaan om 21% van de populatie. Dat staat bijna gelijk aan het percentage laagopgeleiden in de beroepsbevolking (19%). Voor een belangrijk deel gaat het om dezelfde groep (laaggeletterdheid onder hoogopgeleiden is zeldzaam en onder middelbaar opgeleiden ook minder voorkomend).

Onderstaande een figuur met de verspreiding van laaggeletterdheid in de Rotterdamse stadsdelen (uit hetzelfde beleidskader). In Kralingen-Crooswijk wordt het geschat op 13%, dat is naar het stedelijk gemiddelde bezien aan de lage kant. We kunnen er van uitgaan dat het cijfer voor alleen Oud Crooswijk veel hoger is.

Onderwijs en geletterdheid: VVE doelgroep

Er komt steeds meer zicht op het belang van voor- en vroegschoolse educatie voor de onderwijskansen. Cruciaal is de taal en dat kan zeer concreet worden gemaakt. Een kind dat op z'n vierde verjaardag naar school gaat, zou 30 miljoen woorden moeten hebben gehoord, in een aandachtvolle context: persoonlijk gesprek, spel, voorlezen, talig contact bij het buitenspelen. Dat betekent dat een kind in de voorschoolse tijd voor een groot deel van de wakkere uren in een taalmilieu moet verkeren. Er zijn sterke empirische aanwijzingen dat het ver achterblijven van de woordenrijkdom – zeg 15 miljoen woorden – op het vierde jaar al tot een niet meer in te lopen achterstand leidt. De Amerikaanse econoom James Heckman concludeerde dat een onderwijseuro beter rendeert naarmate je hem eerder besteedt, bijvoorbeeld in voorschoolse educatie.¹ De meeste peuterspeelzalen en sommige kinderdagverblijven bieden vve-programma's aan. Daar horen ondersteunende diensten bij, zoals ouders leren voorlezen en gewoon voorlichting geven aan ouders over het belang van praten met kinderen. Er is een vve-monitor in omloop waar een inschatting wordt gemaakt van het aantal peuters (2 en 3 jarigen) dat in aanmerking komt voor extra ondersteuning.

We geven in de volgende tabel de getallen voor Kralingen Crooswijk en vergelijken die met de noordrand van Rotterdam en Rotterdam Zuid.

Tabel 19 Aantal peuters met een achterstandsindicatie (2020)

	Totaal aantal 2- en 3-jarigen met een vve-indicatie afgegeven door het CJG	In % van totaal aantal 2-3 jarigen	Percentage geïndiceerde 3-jarigen dat bereikt wordt met een vve-locatie
Kralingen-Crooswijk	297	29%	83%
Noordelijk Rotterdam ²	1.889	28%	82%
Rotterdam-Zuid ³	2.508	50%	78%

Het aantal kinderen dat baat heeft bij extra taal- en speelprogramma's ligt in Kralingen-Crooswijk nagenoeg gelijk aan het gemiddelde in noordelijk Rotterdam. De verschillen met Rotterdam-Zuid, waar de helft van de kinderen kans heeft op een toekomstige leerachterstand, is groot.

Er zijn geen gegevens tot op buurtniveau beschikbaar.

Onderwijs en geletterdheid: studenten

Kralingen-Crooswijk telde in het studiejaar 2019 – 2020 in totaal 7.841 studenten ingeschreven op een wo-, hbo- of mbo-instelling. De wo-studenten zijn in de meerderheid, zie in de onderste tabel de verdeling.

Tabel 20 Aantal studenten Kralingen-Crooswijk (2019-2020)

	Kralingen-Crooswijk
Aantal 18 – 26 jarigen (totaal, 2021)	12.263
Aantal ingeschreven wo-studenten	4.937
Aantal ingeschreven hbo-studenten	1.724
Aantal ingeschreven mbo studenten	1.180

¹ Aangehaald door Matthijs Bouman in FD van 12 juni 2021

² Delfshaven, Centrum, Overschie, Hilligersberg-Schiebroek, Prins- Alexander

³ Feijenoord, IJsselmonde, Charlois

Er zijn geen tellingen beschikbaar op buurtniveau maar aan de hand van de leeftijdsverdeling (zie tabel 4) is duidelijk dat een groot deel van hen in Struisenburg en Kralingen (oost en west) woont.

Het aantal studenten is in de afgelopen jaren licht toegenomen.

Tabel 21 Ontwikkeling aantal studenten Kralingen-Crooswijk (2014-2020)

	14-15	15-16	16-17	17-18	18-19	19-20
Aantal studenten Kralingen-Crooswijk	7.145	7.288	7.560	7.766	7.542	7.841

Sociaal

Er is veel discussie over de vraag hoeveel mensen je als kwetsbaar kunt beschouwen. Hoeveel mensen, met andere woorden, een steun in de rug nodig hebben om voldoende kansen op maatschappelijke participatie te bereiken. Er zijn ook cijfers om dat in kaart te brengen.

Het door de overheid vastgestelde sociaal minimum plus 10% voor een periode van tenminste drie jaar, wordt vaak gehanteerd als de armoedegrens. Maar het aantal 'officiële' armen valt niet samen met de kwetsbare populatie. We zagen eerder al dat laagopgeleiden – lees: mensen zonder een diploma op minimaal niveau 2 van de kwalificatiestructuur – zeer beperkte kansen hebben op een vaste baan met voldoende vooruitzichten. En ook non-participatie op de arbeidsmarkt is, zeker in een tijd dat er enorme tekorten zijn aan arbeidskrachten, een teken dat er iets aan de hand is.

We noemen hieronder daarom drie betekenisvolle parameters: het percentage laagopgeleiden, het percentage niet-actieven onder de volwassen bevolking en de minimuminkomens. Er zit natuurlijk heel veel samenloop in deze drie groepen. En voor de goede orde: we hebben het over statistische groepen. Talloze individuele leden van deze groepen zullen weldegelijk een hoge levenskwaliteit ervaren. Maar als inschatting van de groep waar sociaal beleid en integratiebeleid zich op richten, vormen de cijfers gezamenlijk een goede indicatie.

In het algemeen is de sociale opgave in steden hoger dan daarbuiten. Maar ook tussen de steden zijn grote verschillen. Wie de rekensom voor bijvoorbeeld Delft maakt, komt uit op 11%, voor Tilburg op 22%.

De sociale opgave in Kralingen-Crooswijk is vergelijkbaar met die van het stedelijk gemiddelde. Het stadsdeel neemt een middenpositie in tussen Rotterdam Zuid (grote opgave) en het centrum en de buitenwijken (beperktere sociale last). De drie cijfersets geven samen de bandbreedte aan van de geschatte omvang van de 'kwetsbare populatie' per stadsdeel.

Tabel 22 Sociale opgave naar opleidingsniveau, arbeidsmarktpositie en inkomen

	Percentage laagopgeleiden (t.o.v. 15 – 75 jarigen)	Percentage 15 -65 jarigen niet-werkend en niet-studerend	Aandeel personen met een langdurig inkomen tot maximaal 110% sociaal minimum (> 3 jaar)
Centrum	18%	17%	9%
Delfshaven	35%	23%	13%
Overschie	30%	15%	7%
Noord	24%	18%	10%
Hillegersberg-Schiebroek	25%	13%	6%

Kralingen-Crooswijk	24%	21%	12%
Feijenoord	39%	26%	15%
IJsselmonde	38%	21%	9%
Prins Alexander	28%	15%	7%
Charlois	38%	24%	10%
Hoogvliet	37%	16%	6%
Rozenburg	35%	14%	4%
Hoek van Holland	30%	9%	4%
Pernis	33%	11%	3%

We zoomen in op buurtniveau met dezelfde cijferset. De volgende tabel geeft goeddeels een bevestiging van het bekende beeld: de grootste sociale opgave zit in Oud Crooswijk, gevolgd door (delen van) Rubroek en Kralingen West. Overigens: in Kralingen Oost en Struisenburg lijkt een substantiële groep niet-actieven te zitten zonder laag inkomen. Dat kan duiden op tijdelijke werkloosheid ('in between jobs') of bewuste keuze voor thuis blijven (werkende partner met goed inkomen, hoog privaat vermogen).

Tabel 23 Sociale opgave naar opleidingsniveau, arbeidsmarktpositie en inkomen per buurt

	Percentage laagopgeleiden (t.o.v. 15 – 75 jarigen)	Percentage 15 -65 jarigen niet-werkend en niet-studerend	Aandeel personen met een langdurig inkomen tot maximaal 110% sociaal minimum (> 3 jaar)
Kralingen West	23%	19%	12%
Rubroek	34%	22%	15%
Kralingen Oost	8%	16%	3%
Oud Crooswijk	44%	30%	21%
Struisenburg	9%	23%	6%
De Esch	23%	17%	11%
Nieuw Crooswijk	25%	21%	13%

Economie, omgeving en voorzieningen: werkgelegenheid

In de stadsstudies geldt het voor handen zijn van veel werkgelegenheid als een bonus. Werk zorgt in de context van een stad voor veel prikkels, instapmogelijkheden, leven op straat. En ook voor draagvlak voor sport, cultuur, onderwijs en veiligheid. Er is snel toenemende belangstelling voor het veel meer mengen van de functies wonen, werken en recreëren. In de stedenbouw van de 20ste eeuw zijn die functies juist uit elkaar gegooid. Grote delen van Rotterdam bestaan feitelijk uit slaapwijken.

Een reactie op de functiescheiding is de '15 minuten stad', de stad die zo ontworpen is dat je binnen 15 minuten lopen van je huis een set van basisactiviteiten aantreft: werkplaatsen, winkels, een markt; een onderwijsvoorziening, speelplaatsen of een sportmogelijkheid; en ontmoetingsplekken en het begin van een groene zone. Het idee van de functiemenging en de contextrijke stad-op-stoep niveau gaat terug tot het beroemde boek 'Death and Life of Great American Cities' van Jane Jacobs uit 1961. Het wordt in onze tijd van een aansprekende praktijk voorzien door de Deense stadsontwerper Jan Gehl. En het is als 'Leitmotiv' geaccepteerd door de gemeentebesturen van onder meer Barcelona en Parijs.

Het begint dus met werkplekken in en nabij woongebieden. Een dynamische omgeving is een geweldige prikkel voor participatie en activering.

Kralingen-Crooswijk is één van de stadsdelen met de hoogste arbeidsplaatsendichtheid in Rotterdam.

Tabel 24 Arbeidsdichtheid per stadsdeel (2020)

	Aantal banen per 1.000 inwoners
Haven- en industriegebieden	62.216
Rotterdam centrum	2.525
Feijenoord	562
Kralingen-Crooswijk	527
Overschie	488
Prins Alexander	403
Hillegersberg-Schiebroek	384
IJsselmonde	336
Noord	315
Hoek van Holland	308
Hoogvliet	307
Charlois	298
Delfshaven	255
Rozenburg	175
Pernis	136

Interessant is vervolgens of het werk geclusterd zit op een aantal plekken (zoals in Feijenoord het geval is met de Kop van Zuid), of dat er sprake is van brede verspreiding van arbeid in de haarvaten van de wijken.

Uit de volgende tabel blijkt dat vooral de arbeidsdichtheid in Kralingen Oost groot is. Dat heeft veel te maken met de vestiging van de Universiteit en het daar achter gelegen kantorenpark 'Brainpark'. Overigens is de bedoeling dat het Brainpark gaat verstedelijken met de komst van 2.500 tot 3.000 nieuwe woningen, met name voor studenten, starters, ouderen en 1- en 2-persoonshuishoudens. Het vermoeden is echter dat ook in de woonbuurten van Kralingen Oost aardig wat bedrijvigheid zit, we komen daar zo op terug.

In De Esch in Nieuw Crooswijk zitten bedrijvenclusters op daarvoor ingerichte terreinen, los geschakeld van de woonwijken. In Struisenburg is echt sprake van functiemenging in de hele buurt (hoge dichtheid, wonen en werken bovenop elkaar). In Oud Crooswijk, Kralingen West en Rubroek wordt vooral gewoond en weinig gewerkt. Dat zijn ook de buurten waar de sociale opgave zich concentreert.

Tabel 25 Aantal banen en arbeidsdichtheid per buurt (2020)

	Aantal banen	Aantal banen per 1.000 inwoners
Kralingen Oost	10.611	1.294
Struisenburg	4.037	724
Nieuw Crooswijk	2.044	595
De Esch	2.737	592
Oud Crooswijk	2.204	270
Kralingen West	3.608	225
Rubroek	1.807	218

In alle buurten neemt het aantal banen sinds 2016 toe. Vooral in Nieuw Crooswijk, De Esch en Kralingen West gaat het hard.

Tabel 26 Ontwikkeling aantal banen per buurt (2016 – 2020)

	Toename aantal banen 2016-2020
Nieuw Crooswijk	+ 848
De Esch	+ 804
Kralingen West	+ 643
Struisenburg	+ 432
Rubroek	+ 432
Oud Crooswijk	+ 412
Kralingen Oost	+ 111

Een goede graadmeter om iets te zeggen over spreiding van werkplekken over de wijk, is te kijken naar het aantal banen ingevuld door zelfstandigen en kleine bedrijven. Zzp'ers werken vaker vanuit huis, en kleine bedrijven zijn doorgaans vaker te vinden in wijken (winkels, horeca, adviespraktijken, kinderopvang, scholen, zorg, etc.). We relateren het aantal banen weer aan het aantal inwoners om een inschatting te maken van de dichtheid.

Tabel 27 Aantal banen in zzp-schap of kleinbedrijf (tot 20 arbeidsplaatsen) in totalen en per 1.000 inwoners (2020)

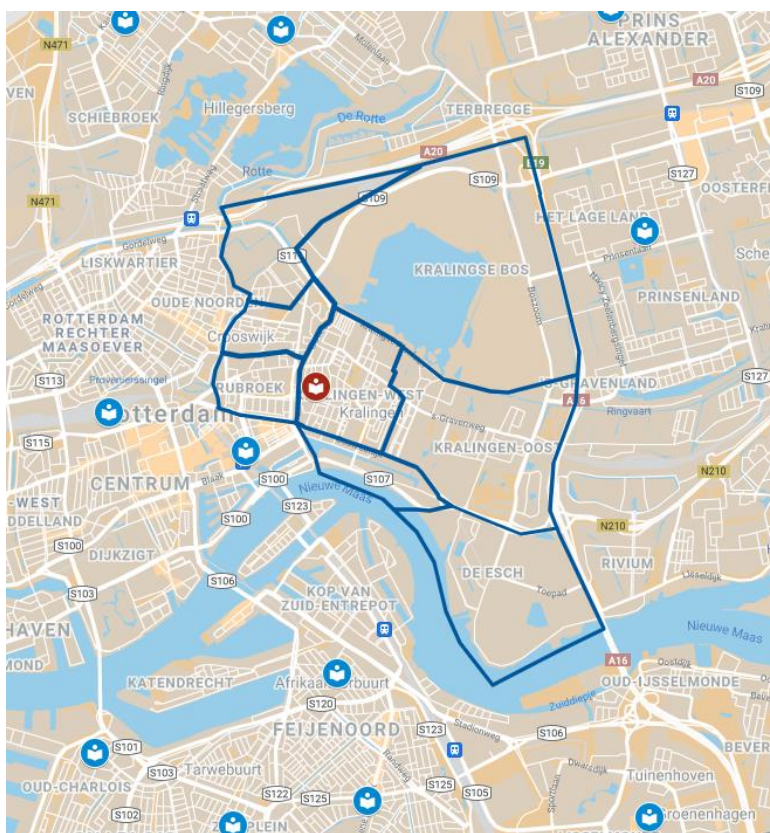
	Aantal banen zzp en klein mkb (1-20 arbeidsplaatsen)	Aantal banen in zzp en klein mkb (1- 20 arbeidsplaatsen) per 1.000 inwoners
Kralingen Oost	2.311	281
Nieuw Crooswijk	1.006	276
Struisenburg	1.183	215
Kralingen West	2.316	146
De Esch	647	140

Rubroek	1.099	134
Oud Crooswijk	936	115

Drie wijken springen eruit: Kralingen Oost, Nieuw-Crooswijk en Struisenburg. In Oud Crooswijk is de spreiding van kleinschalige werkplekken laag.

Economie, omgeving en voorzieningen: bedrijvengeografie, nabijheid bibliotheken en andere voorzieningen

Op onderstaande kaart is de spreiding van bibliotheek locaties in de wijde omgeving rondom Kralingen-Crooswijk te zien. Het rood gekleurde pictogram is de huidige vestiging aan het Vredenoordplein. Met blauwe lijn zijn de grenzen van de buurten in Kralingen-Crooswijk aangegeven.

De Centrale Bibliotheek is het meest nabij (hemelsbreed 1 kilometer), en daarna de stationslocatie (ruim 2 kilometer hemelsbreed).

De andere locaties liggen op minimaal 3,5 kilometer afstand van de dichtstbijzijnde woonbuurt (van enige omvang) in het stadsdeel.

Vanuit nagenoeg iedere hoek van het stadsdeel is de locatie aan het Vredenoordplein de dichtstbijzijnde bibliotheekvestiging.

Geografisch gezien kun je alleen interactie verwachten tussen het Vredenoordplein en Blaak, de andere bibliotheekvestigingen liggen op een afstand die ook per fiets of tram buiten de horizon van een wijk liggen. Natuurlijk is Blaak als Centrale bibliotheek wel een zeer krachtige 'sparring partner' voor Kralingen-Crooswijk.

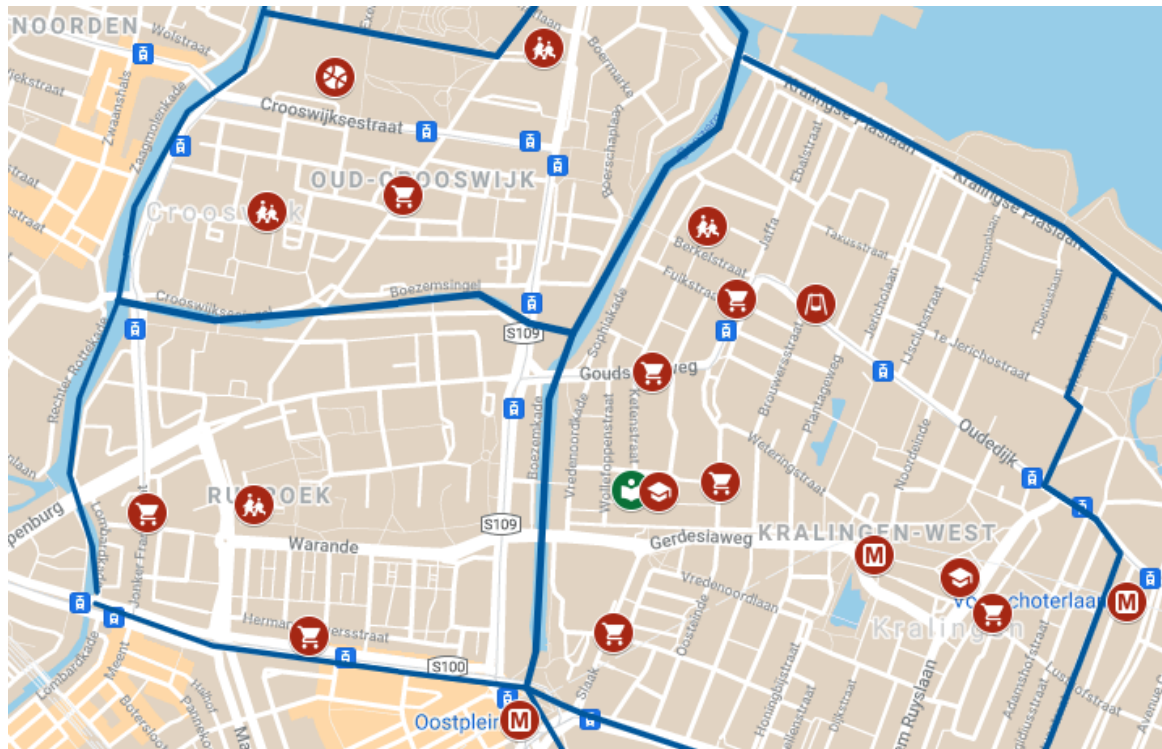
Ook geografisch gezien, ligt het voor de hand om een plek voor de nieuwe vestiging in Kralingen-Crooswijk te zoeken in de nabijheid van de huidige, tijdelijke vestiging. De plaats ligt voor het hele stadsdeel redelijk centraal, zeker voor de meer kwetsbare doelgroepen in Oud-Crooswijk en delen van Rubroek en Kralingen-West.

We zoomen in op dit deel van het stadsdeel en geven de volgende punten weer op de kaart.

- De huidige bibliotheeklocatie (in het groen)
- Plekken met zichtbare wijk economie: gezien aanloopfunctie en vele passanten (icoon van winkelwagen)

- Metrohaltes (M) en tramhaltes (blauw), gezien centrale knooppunten met veel passanten
- Onderwijslocaties gezien nabijheid deel doelgroep bibliotheek: basisscholen (icoon spelende kinderen), voortgezet onderwijs (studenten baret)
- Vrije tijdslocaties met aanloop van kinderen en jongeren: sportzaal en speeltuin.

In de omgeving van de Vlietlaan, Goudse Rijweg, Oudedijk en Weteringstraat met Frits Ruysstraat komen veel publieksfuncties samen.

Bibliotheek data

We sluiten deze cijfermatige verkenning af met interne data van de Bibliotheek Rotterdam.

In Kralingen-Crooswijk heeft de bibliotheek op peildatum 6 januari 2022 bijna 6.400 leden, zie de volgende tabel. Dat is bijna 12% van de totale stadsdeelbevolking. Het bereik is niet helemaal verrassend het grootst onder de jonge leeftijdsgroepen, ruim 68% van de leden is jonger dan 18 jaar. Achter die prestatie zit actief beleid: tot 18 jaar is het lidmaatschap van de bibliotheek gratis en er zijn nauwe banden met de scholen.

Een minderheid van 9% van de 6.400 leden gebruikt de huidige locatie als 'hoofdlocatie', wat te maken heeft met de nabijheid van de Centrale Bibliotheek. We zouden de tijdelijke vestiging oneerbiedig een satelliet van Blaak kunnen noemen. Jongeren tussen 12 en 17 maken het meest gebruik van het Vredenoordplein, logisch gezien de inwoning bij de middelbare school Melanchton. Het gebruik door klanten in de studentenleeftijd is uiterst beperkt.

Overigens zijn er nog 248 leden woonachtig buiten het stadsdeel die de vestiging aan het Vredenoordplein als 'hoofdlocatie' gebruiken. Het gaat overwegend om leden tussen de 12 en 17 jaar (208 van de 248) zowel woonachtig in Rotterdam als daarbuiten. Een connectie met de Melanchton school ligt natuurlijk voor de hand. De scholieren zorgen met de 30% niet-stadsdeel gebruikers dus toch voor een bovenwijkse functie van de kleine locatie.

Tabel 28 Aantal leden Kralingen-Crooswijk naar leeftijd en 'hoofdlocatie'

	Aantal leden woonachtig in Kralingen-Crooswijk	In % leeftijdsgroep	...waarvan Vredenoordplein als hoofdlocatie gebruikende
0 -3 jaar	518	25%	59
4 – 11 jaar	2.138	58%	229
12 – 17 jaar	1.718	65%	270
18 – 24 jaar	242	2.5%	4
25 – 39 jaar	502	3.5%	6
40 – 64 jaar	703	5%	7
65+	574	7.5%	5
Totaal	6.395	11.8%	580

Dan het aantal leden per buurt.

Het valt op dat de percentages aan lidmaatschappen per wijk dicht bij elkaar liggen. Alleen in studentenbuurt Struisenburg zijn weinig bewoners lid. Maar de kwetsbare wijk Oud-Crooswijk onderscheidt zich niet negatief. Dat wordt weer anders als we kijken naar de laatste kolom, 'actieve uitlening'. Dan blijven Oud-Crooswijk en Rubroek wat achter. Het lidmaatschap wordt in deze wijken wat minder gebruikt.

Tabel 29 Aantal leden bibliotheek

	Huidige leden bibliotheek	In % totale bevolking	Aantal leden met actieve uitlening in 2021
Kralingen West	2.065	13.0%	1.016
Rubroek	922	11.2%	393
Kralingen Oost	1.005	12.2%	483
Oud Crooswijk	954	11.8%	369
Struisenburg	425	7.7%	201
De Esch	484	10.4%	238
Nieuw-Crooswijk	540	14.8%	256
Kralingen-Crooswijk	6.095	11.2%	2.956
Woonachtig buiten stadsdeel	248	-	46

We verkennen tot slot het lidmaatschap onder de jongste leeftijdsgroepen per buurt.

Tabel 30 Aantal leden onder de 18 jaar naar buurt en leengedrag 2021

	Aantal leden 0 – 17 jaar	In % leeftijdsgroep	% van leden met actieve uitlening in 2021
Kralingen West	1.440	57%	42%
Rubroek	622	54%	36%
Kralingen Oost	647	47%	42%
Oud Crooswijk	776	47%	32%
Struisenburg	192	69%	36%
De Esch	267	49%	38%
Nieuw Crooswijk	430	49%	43%
Kralingen-Crooswijk	4.374	52%	39%

Nabijheid van een bibliotheeklocatie blijkt geen doorslaggevende factor te zijn in de voorkomendheid van lidmaatschap. De afstand tot een bibliotheekvestiging is in Oud-Crooswijk beperkt, zowel 'de centrale' als het Vredenoordplein zijn vlakbij. Toch is het aantal jeugdleden er gelijk aan dat van Kralingen-Oost. En de jeugdleden in Kralingen-Oost blijken zelfs actiever gebruik te maken van hun lidmaatschap.

3. Intermezzo 1: vier jaar praktijkervaring op een tijdelijke plek

In 2017 stelde Melanchton Kralingen – christelijke school voor mavo en vmbo – zonder kosten een ruimte beschikbaar voor een voorlopige vestiging van Bibliotheek Rotterdam. De school staat aan het Vredenoordplein in Kralingen West, in een dichtbebouwde woonwijk, aan hetzelfde plein als een wijkservicepunt van welzijnsorganisatie DOCK. Het gaat om twee ruimtes: een bibliotheekzaal met boeken en uitleen en een ruimte met studeerplekken. Voor de school was de nabijheid van de bibliotheek een bonus in de werving van leerlingen, voor de bibliotheek was het aanbod van Melanchton een mogelijkheid om met beperkt middelen toch een bibliotheekaanwezigheid in dit stadsdeel te realiseren.

We hebben in de cijfers uit het vorige hoofdstuk al gezien dat de schoolpopulatie de weg naar de bibliotheek goed weet te vinden. Andersom staat de bibliotheek wel voor beperkingen. Zo is het gebruik van de werkplekruimte niet goed te plannen. Tijdens corona of bij piekbelasting wordt de ruime weer als klaslokaal gebruikt. De vestiging is geopend op alle vijf werkdagen van 13 tot 17 uur.

Lara Vervoort is als stafkracht vanaf het begin betrokken bij de vestiging. De vestiging lijkt af en toe op een eenvrouwszaak. Die rol ligt haar: “Het is een winkel. Ik had lang geleden een retailervaring. In de retail moet je een mix hebben. Het moet er goed uit zien, ik heb planten neergezet. En je moet de klant zien, begroeten, oogcontact maken. De klant moet vragen durven stellen, van de man die slecht Nederlands spreekt die boekjes voor zijn kind komt halen tot een kritische bakfietsmoeder. Soms staan er drie bakfietsen tegelijk voor de deur. Het is echt een afspiegeling van wat er woont. Ook naar leeftijd, ze komen hier tot hun 80ste binnenlopen. Bij een winkel horen ook spontane contacten. Ik haal veel plezier uit spontane acties samen met DOCK. Tijdens de lockdown had Jos Jonkergouw een groep kinderen bij zich die niet naar binnen mocht. Toen heb ik mijn voorleesstoel naar buiten gesleept en ben gewoon begonnen.”

Lara vindt het bestaan als eenvrouwszaak goed: “Ik heb voldoende collegiaal contact met mijn leidinggevende. En onveilig voel ik me nooit. Voor ik in de bibliotheek kwam, werkte ik in de psychiatrie. Ik heb een basis om met dreigende pubers om te gaan. Maar dat kan voor anderen intimiderend zijn. Niet iedereen zal mijn plek en werkwijze waarderen.”

De vergelijking met een winkel gaat verder. “De eerste tijd was de omgeving van Melanchton nog niet klaar. Mensen konden ons niet vinden. Nu ligt er een atletiekbaan rondom het gebouw en er is een speelplaats. Dat trekt mensen. En wat echt goed werkte, was het plaatsen van een stoepbord. De school wilde dat eerst niet, maar tijdens corona was het echt nodig. Dat trekt enorm aan.”

Ook het gebruik door klanten maken de vestiging tot een evenknie van een buurtsuper. “Voor minder draagkrachtigen zijn wij wat sneller DE bibliotheek. Voor rijkere wijkbewoners zijn we de plek voor vergeten boodschappen, of de reservering. Veel mensen gaan voor uitgebreide vragen of bijzondere boeken al naar Blaak. Ze verwachten niet dat we alles hebben. Wat ze dan wel weer doen, is een boek van Blaak hier retourneren.”

Het netwerk van Lara in de wijk is essentieel. Dat geldt zeker voor de samenwerking met Dock. Spontane initiatieven vanuit de vestiging, maar ook geprogrammeerde initiatieven elders in de wijk, in het Huis van de Wijk De Nieuwe Branding. Voorlezen, een sinterklaasvoorstelling, de Kinderboekenweek, workshops. “Die worden ingekocht, ik begeleid ze. We hebben een keer 30 ouders bij elkaar gehad, mooi gemengd gezelschap.”

De tijdelijke vestiging is een kwestie geweest van bibliotheekondernemerschap, zoals je ook welzijns- of onderwijsondernemerschap hebt: er op uit gaan, contacten leggen, samenwerken, iets nieuws proberen, niet bang zijn voor fouten. Lara: “Ik heb de vrijheid om dat te doen, het zit ook in mijn karakter.” Ze heeft geen toegang tot cijfers over bezoekersstromen, ze stuurt haar werk aan op basis van eigen ervaring en contacten.

Over de nieuwe vestiging merkt ze op: “Ik zie een behoefte aan studeerplekken. Dat kan hier nu niet goed. Het gaat vooral om meisjes, hele groepen van 10 tot 12 jaar. Soms moet je ze helpen met een rekensom. Oudere kinderen en studenten komen hier niet. Studenten weten deze plek niet te vinden. In een noodgeval komt hier wel eens een zzp’er zitten. En laatst toevallig twee meiden van 18 die elkaar hielpen met een sollicitatiebrief.

Maar die jonge meisjes hebben dit echt nodig. Het probleem is dat je continuïteit en dagelijkse beschikbaarheid moet bieden, wil je de studieplekken uitbouwen.”

Wat voor collectie heb je nodig?

“Het gemakkelijke lezen. Voor kinderen en jongeren veel informatief. Het Guinness Book of Records, korte stukjes, snel iets te weten komen. Voor de volwassenen ook wat ze gemakkelijk lezen, detectives, romannetjes. Je moet wel een diverse collectie hebben. Het is hier toch ‘Bijenkorf meets Wibra’. En de mogelijkheid om boeken te reserveren en aan te vragen, zodra de vraag specialistischer wordt. Verder natuurlijk de Lees & Schrijf collectie, boeken voor klanten die de Nederlandse taal niet voldoende machtig zijn. Een winkelstraat zou een goede plek zijn voor de nieuwe vestiging. En je moet er een zaaltje bij hebben voor activiteiten.”

4. Intermezzo 2: leesbevordering en Kinderjury

De Kinderjury is een landelijk project voor bevordering van het taal- en leesplezier bij de groepen vijf en zes van het basisonderwijs (9-10-jarigen). Het is een landelijk project, maar hoe het uitpakt, is sterk afhankelijk van lokaal ondernemerschap: er zijn trekkers nodig. En ook van lokale financiering. De zeven Crooswijkse basisscholen hebben al aan twaalf edities meegedaan, daartoe in staat gesteld door financiële bijdragen uit het budget voor bewonersinitiatieven van de gebiedscommissie.

Thomas Hardie van de katholieke Oscar Romero School in Oud-Crooswijk is trekker namens de zeven basisscholen. Bij de eigen invulling is gekozen voor inzet op de groepen zeven en acht (11-12-jarigen), 'omdat we merken dat daar de interesse voor het boek begint af te nemen'.

Het project loopt van maart tot juni met 19 groepen van elk omstreeks 20 leerlingen. Er worden ieder jaar boeken uitgezocht in samenwerking met de leesconsulent van Bibliotheek Rotterdam (centrale vestiging) en met de boekhandel. Zoekcriteria zijn het leesplezier dat een boek kan verschaffen, de populariteit van een boek en de diepgang of informatieve waarde. Aan het einde van de juryperiode volgen leesverslagen en stemformulieren. Het gaat dus niet alleen om lezen, ook om omringende activiteiten en om bevordering van de eigen oordeelsvorming. De Crooswijkse traditie is inmiddels om het evenement met een kinderboekenfeest af te sluiten. De boeken worden naderhand toegevoegd aan de schoolbibliotheken.

De Oscar Romero School zelf staat in Oud-Crooswijk. De populatie bestond in het schooljaar 2018/2019 voor 76% uit leerlingen met een niet-westerse migratieachtergrond: kinderen van eerste- en tweedegeneratie migranten uit niet-westerse landen. Er zijn naar schatting 19 nationaliteiten.

In het licht van vraagstukken van armoede en integratie, is de naam van de school bijzonder. Romero was aartsbisschop van El Salvador toen dat land in de late jaren zeventig geteisterd werd door een autoritair regiem en een burgeroorlog. Hij koos consequent voor steun aan de voorstanders van vrede, vrijheid en emancipatie. Hij legde de bouw van de kathedraal van San Salvador stil omdat er andere prioriteiten waren (de bouw werd pas decennia later voltooid). In het betonnen geraamte van 1980 werd hij tijdens de hoogmis door doodseskaders vermoord. Zijn graf is een 'place of inspiration' (onder meer voor oud-president Obama) en zijn naam staat in Latijns-Amerika nog steeds symbool voor hoop. Een mooie verbinding van een Rotterdamse stadswijk met een wereldwijde beweging.

De school had veel contact met de Crooswijkse vestiging van de bibliotheek, voor dat die in 2011 in de bezuinigingsronde na de kredietcrisis sneuvelde. In plaats daarvan is samenwerking gekomen met de hoofdvestiging op Blaak. Dat is een half uur lopen, maar daar is wel de hele programmering van activiteiten voor kinderen aanwezig. De school is daaraan gewend geraakt. Een nevenvestiging zonder die hele programmering op tien of 20 minuten lopen heeft voor de Romero School geen toegevoegde waarde.

Hoe denk je over huiswerkplekken?

Daar voorzien we als school zelf niet in. We willen andere extra dingen aanbieden, zoals kunst. Dat huiswerkgroepen van tien- of twaalfjarigen zich buiten de school formeren, is mooi.

5. Overwegingen

We hebben uitgebreid cijfermatig kennis gemaakt met Kralingen-Crooswijk en tussendoor ook al enige duiding gegeven aan die cijfers. We komen nu op een aantal overwegingen voor de bibliothecaire dienstverlening.

Eerst nog enkele conclusies uit de cijferexercitie:

- Kralingen-Crooswijk is demografisch en sociaal een 'patchwork'. Een tweedeling veronderstellen tussen het rijke oosten en het arme westen, is te simpel. Het is een mozaïek.
- Er zit veel dynamiek in het stadsdeel: veel werkgelegenheid, studenten, veel verhuismobiliteit, hier en daar is 'gentrification' gaande. Dat onderscheidt het stadsdeel van de meer monofunctionele stadsdelen van Rotterdam. Ook de nabijheid van het centrum van de stad speelt een rol. In veel steden zie je een 'Centrum XL beweging': centrumfuncties als winkels, horeca, cultuur, werk en 'urban living' die de ring van wijken rondom het centrum binnenrollen.
- Kralingen-Crooswijk is dus geen stilstaand water. Een collegebrief over het programma 'Beter Oud Crooswijk' schreef dat Oud Crooswijk een stenige uitstraling heeft en dat geldt eigenlijk voor een veel groter deel van zowel Crooswijk als Kralingen. Maar achter die stabiele 'hardware' gaat een zeer beweeglijke populatie schuil. Dat is op zich prettig. Een verhuisbeweging, een baanopening, een stap naar vervolgonderwijs ... elke stap opent uitzicht op positieverbetering en sociale mobiliteit.
- De tijdelijke bibliotheek aan het Vredenoordplein is op dit moment een bruggenhoofd van de centrale bibliotheek aan Blaak. Als er een meer uitgebreide en permanente vestiging van de bibliotheek in zicht komt, is het zaak goed na te denken over de manier waarop die vestiging de bewoners in het stadsdeel en hun onderlinge dynamiek zo goed mogelijk kan ondersteunen.

De bibliotheek is een openbare voorziening, die voor iedereen toegankelijk is. Maar binnen die algemene uitspraak, zijn veel afwegingen mogelijk. Een opsomming:

- Een afweging vanuit de kwetsbare populatie. Een kenmerk van laaggeschoolden, laaggeletterden of armen in het algemeen is dat hun geografische actieradius vrij beperkt is. Ze zijn minder gewend om afstanden af te leggen. Voor sommige mensen is de fysieke wereld niet groter dan een straal van 600 of 700 meter rondom hun huis. Wil je deze mensen bereiken met een educatief aanbod, dan helpt het om dichtbij te zijn.
Daar hoort onmiddellijk de kanttekening bij dat nabijheid op zich onvoldoende is om niet- of weinig lezende mensen naar de bibliotheek te krijgen. Ook een laagdrempelige voorziening – bij wijze van spreken een boekenkast met een zitje in een buurthuis – trekt niet vanzelf klanten. Er is altijd een menselijke benadering of ondersteuning bij nodig. De bibliotheek is meer dan een gebouw met boeken, werkplekken en computers. De bibliotheek is ook een vorm van dienstverlening, waar een 'outreach' bij hoort.
- Een afweging juist vanuit de kansrijke populatie. Je zou kunnen kiezen voor een locatie waar al veel gelezen wordt en waar mensen al gewend zijn om taal en informatie in hun leven te integreren. Het is in het economisch beleid een populaire 'wisecrack': je moet winnaars steunen ('backing winners'), want die trekken de rest mee. Maar in het bibliotheekwerk heeft deze 'wisecrack' niet zoveel zin. Kansrijken en hoogopgeleiden hebben een veel grotere actieradius. Afstand is minder een probleem. Wanneer voor de inwoners van bijvoorbeeld Kralingen-Oost de keuze is tussen een volledig geoutilleerde voorziening als de centrale bibliotheek op anderhalve kilometer of een beperkt toegerust filiaal op 700 meter, gaat dat filiaal het heel moeilijk krijgen.
- Een afweging vanuit het mixen van arm en rijk. Het is zonder meer problematisch dat arm en rijk in bubbels leven en elkaar nog maar weinig tegenkomen. Dat beperkt de sociale dynamiek, mensen nemen elkaar niet meer mee in de beleving van de stad, of concreet naar werk, sport of school. Je zou

een bibliotheek kunnen projecteren als een plek waar alle groepen welkom zijn, zonder een duidelijke 'imprint' van rijk of arm. Dan kom je uit bij een robuuste voorziening, nadrukkelijk aanwezig in z'n omgeving, met trekkracht voor verschillende groepen, ergens middenin het stadsdeel, met lange openingstijden.

Met zo'n robuuste voorziening lever je weer iets in op de bereikbaarheid voor de immobiele onderkant. Weer met de kanttekening dat je die 'onderkant' nog steeds kunt benaderen of zelfs ophalen om aan bibliotheekactiviteiten mee te doen. Je wilt tenslotte dat de armen sociaal mobiel worden. En sociale mobiliteit betekent bijna altijd meer fysieke mobiliteit. Ze zullen toch een keer hun eigen buurt moeten verlaten.

- Een afweging vanuit een gespreide inzet van het beschikbare budget: een kleine vestiging in Oud Crooswijk of de westkant van West-Kralingen en een kleine vestiging aan de oostkant van West-Kralingen, ieder met hun eigen functionaliteit. Deze aanpak zou wel recht doen aan de heterogeniteit of aan het 'patchwork' karakter van het stadsdeel, maar ook gewoon een verdunning van de budgettaire inzet betekenen. Op dit moment zijn de verschillen in bibliotheeklidmaatschap tussen de wijken niet opvallend groot. De huidige combinatie van een centrale vestiging op Blaak en een bruggenhoofd aan het Vredenoordplein heeft een gelijkmatig beeld van het lidmaatschap voortgebracht.
- Een afweging vanuit verwante functies. Je zou een of meer bibliotheekpresenties kunnen onderbrengen in de onmiddellijke nabijheid van een wijkservicepunt, of in een school (zoals nu het geval is aan het Vredenoordplein). Talige activiteiten (school, lezen, informatie, cultuur) bij elkaar. Voor een deel van de doelgroepen is dat een laagdrempelige oplossing: veel mensen uit de kwetsbare populatie weten goed de weg te vinden naar deze voorzieningen. Maar daar staan andere groepen tegenover, die nooit in een buurthuis of wijkservicepunt komen. We zien dat terug elders in het land, waar overheidsgefinancierde voorzieningen (bibliotheek, buurthuis, school, gemeentelijk servicepunt) bij elkaar worden geplaatst in een wijkgebouw, waar vervolgens alleen doelgroepers komen. Wat voor de een laagdrempelig is, is voor de ander een plek-van-nooit.
- Een afweging vanuit 'traffic': een drukke plek, waar arm en rijk bij elkaar komen, een kruispunt of winkelstraat. De bibliotheek als rustpunt, maar wel voor iedereen en middenin de dynamiek van het dagelijks leven. Winkel- en werkplekken behoren tot de zeer weinige plaatsen in onze samenleving waar iedereen nog komt. Voor Bibliotheek Rotterdam is de gedachte niet nieuw. De vestigingen Nesseland, Het Lage Land, IJsselmonde en Schiebroek bevinden zich al in winkelcentra.
- Een afweging vanuit het concept 'third spaces'. Het beleidsplan van Bibliotheek Rotterdam signaleert een groeiende behoefte aan ontmoetingsplekken tussen huis ('first place') en school of werk ('second place') in. De aandacht voor 'third places' is verwant met de beweging voor nieuwe 'commons'. Een 'common' is een plaats die niet privé is, maar ook niet openbaar. Het is een plek waar je alleen heen gaat als je er echt iets te zoeken hebt. Beide bewegingen hebben te maken met de verstedelijking: klein wonen in een hoge dichtheid. De bibliotheek maakt langs deze weg een functie-uitbreiding mee.

De moraal van deze opsomming van afwegingen is dat er geen 'enige juiste oplossing' is. Elke keuze heeft voor- en nadelen. De uiteindelijke keuze hangt af van het perspectief: nabijheid, spreiding of concentratie, doelgroepen. In de volgende tekst bezien we hoe de keuze er uit ziet wanneer we uitgaan van het perspectief van de wijkontwikkeling.

Kanttekeningen bij wijkontwikkeling

Om wat meer context te krijgen bij de dynamiek in Kralingen-Crooswijk, halen we er vier metaforen bij: drie plaatsgebonden metaforen en een typering. Het zijn metaforen om verbeelding op te roepen, geen vergelijkingen met Kralingen-Crooswijk.

De eerste plaatsgebonden metafoor gaat over de stedelijke vernieuwing in Medellín, een miljoenenstad in de bergen van Colombia. In 1990 was Medellín de 'moordhoofdstad' van de wereld, geterroriseerd door elkaar bevechtende cocaïnebandes. Een kwart eeuw later, was het aantal geweldsslachtoffers gereduceerd tot 10% van wat het was. En in diezelfde tijd daalde het aantal armen tot 20% van wat het was. Sinds enkele jaren is Medellín zelfs weer een toeristische bestemming.

Voor een deel is het succes te danken aan de algemene conditie van Colombia. De instituties zijn in die kwart eeuw versterkt, de economie groeide, onderwijs en zorg presteerden goed, de onveiligheid nam af. Maar voor een ander deel is het succes ook te danken aan twee specifiek lokale ingrepen.

De eerste ingreep was de aanleg van een ov-stelsel van roltrappen en kabelbanen. In Medellín wonen de rijken in het dal. Daar is ook het werk. De armen moesten uren per dag lopen om vanuit de volkswijken op de hellingen beneden te komen. De aanleg van een stelsel van roltrappen heeft die urenlange tocht teruggebracht tot tien minuten staan. Het tracé van de verbindingen is nieuwe handelscorridors gaan vormen. Op de platforms en overstapplaatsen zijn kleine markten ontstaan, worden kranten of eten verkocht of muziek gemaakt.

De tweede ingreep was de bouw van bibliotheken bij het eindpunt van de roltrappen, hoog boven de stad. Het woord 'bibliotheek' betekent in de context van de arme wijken van Medellín niet een boekencollectie, maar wel 'toegang tot informatie': ruimte voor vergaderingen, cursussen, culturele evenementen en vooral studeerplekken met internettoegang. Medellín ligt vlakbij de evenaar, het is elke dag om zes uur donker. In de wijken op de hellingen is de stroomzekerheid beperkt. De avonden zijn, met andere woorden, weinig productief. De combinatie van de roltrappen – tijdwinst en niet oververmoeid thuiskomen – met de bibliotheken heeft voor ingrijpende veranderingen van het dagelijks leven gezorgd.

Medellín is natuurlijk niet vergelijkbaar met Rotterdam. Maar er zijn wel drie leereffecten:

- Je kunt een investering in een bibliotheek definiëren als vorm van armoedebestrijding, wijkontwikkeling en 'empowerment': 'onze plek' om te studeren
- De plaatsing van de bibliotheek is niet middenin de wijk, maar op de draaischijf met de buitenwereld, bij het begin van het ov-systeem. Niet de nabijheid, maar de verbinding met mobiliteit was bepalend voor de locatiekeuze
- Studeer- en werkplekken en toegang tot internet zijn onderdeel van de armoedebestrijding.

In Kralingen-Crooswijk is de behoefte aan studeerplekken van kinderen en jongeren uit kleine huizen met weinig privéruimte in Oud Crooswijk, zeer herkenbaar. De gebiedscommissie heeft een onderzoek laten doen naar de druk op jongeren tijdens de coronapandemie. Een prominente conclusie uit dat onderzoek is dat er grote behoefte bestaat aan studeerplekken.

Dat beeld was overigens tijdens corona in alle steden met veel onderwijsvoorzieningen zichtbaar. Studenten zochten ruimte, tot in parken en op pleinen aan toe. De bibliotheekvestiging in Kralingen West was wellicht te klein om druk te ervaren van de studenten die in het stadsdeel wonen. Maar de inschatting is dat de behoefte aan studeerplekken buiten de deur groot blijft, ook als 'social distancing' niet meer nodig is. Niet alleen vanwege het klein behuisd zijn van studenten en Oud-Crooswijkers, maar ook vanwege het langzamerhand verbreid raken van een 'campuscultuur'. Huiswerk en studeren doe je minder thuis en steeds meer in de semi-openbare ruimte. In studentensteden zagen we tijdens corona voor het eerst grote groepen studenten in de parken, in buurthuizen en langs het water neerstrijken. In veel steden wordt versneld wifi accesspoints aangelegd om die studenten te accommoderen. De verwachting is dat die ontwikkeling na corona niet meer weggaat: studenten zullen zich meer gaan manifesteren. Grote delen van de stad zullen als campus gebruikt worden.

De tweede plaatsgebonden metafoor gaat over het migratiebeleid van Canada. Canada is een van de weinige landen die zichzelf als immigratieland definieert. In de praktijk zijn er tientallen immigratielanden, maar om politieke redenen zijn er maar weinig die er expliciet beleid op voeren. Als je wilt weten hoe je succesvol 'aankomstbeleid' voert, kom je vaak terecht bij leereffecten uit expliciete immigratielanden als Israël en Canada.

Er komen in Canada bij voortduring nieuwe groepen migranten binnen, ook uit landen met een problematische achtergrond, zoals Afghanistan en Iran. Ze komen terecht in de wat sleetse ring van naoorlogse buitenwijken, vaak hoogbouw, rondom de stadscentra. De voorzieningen in die wijken zijn uiterst basaal. De overheid streeft er niet naar om de wijken toe te rusten. De overheid streeft er naar om de nieuw aangekomenen zo snel mogelijk te activeren en te mobiliseren. Ze krijgen bij wijze van spreken op dag 1 al een training in het gebruik van het openbaar vervoer. De boodschap is: 'je bent in wijk van aankomst. Je treft hier jouws gelijken. Dat is veilig, maar je moet zo snel mogelijk door, de stad en het land in'.

Deze kijk op het immigratieproces is mooi gedocumenteerd in het bekende boek 'Arrival City' (Nederlands: 'Trek naar de stad') van Doug Saunders. De Canadezen maken een andere keuze dan de Nederlanders als het gaat om de relatie tussen wijken en wijkbewoners: niet de nabijheid van voorzieningen, maar de mobiliteit van de inwoners is het uitgangspunt. Anders gezegd: je moet het de bewoners niet te gemakkelijk maken door alles onder handbereik te brengen. Uiteindelijk schieten ze meer op met leren afstanden te overbruggen. Zoals eerder vastgesteld: sociale mobiliteit gaat bijna altijd gepaard met fysieke mobiliteit.

Je kunt een wijk van aankomst als Kralingen-Crooswijk een landingsbaan noemen. De les van Saunders is dat een landingsbaan ook als startbaan gebruikt moet worden: je kunt wel ergens aankomen, maar je moet weer door, de stad en de wereld in. De kansen liggen buiten.

De derde metafoor komt uit Zuid-Afrika en daar gaat het weer anders. Dat land is sinds 1994 een volwaardige democratie. De democratie erfde een zeer rigide ruimtelijke ordening uit de tijd van de apartheidsdictatuur. De kern van een stad bestond uit 'cityvorming': hoogbouw in een CBD, een Central Business District. Daar zaten winkels, kantoren, werkplaatsen en culturele instellingen, maar er werd nauwelijks gewoond. Op enige afstand lagen 'suburbs' voor de witte middenklasse, met bungalows, ommuurde tuinen, scholen en hier en daar een 'shopping mall'. Ergens aan de uitvalswegen lagen grote terreinen met fabrieken en distributiecentra. En helemaal aan de buitenrand – zo goed als onzichtbaar vanuit CBD, suburb of snelweg lagen townships voor de zwarte meerderheid. Die townships hadden nauwelijks voorzieningen. Een centrale plaats was het busstation: daar verzamelde de werkende bevolking zich om naar de werkgebieden te gaan of om de schamele koopkracht naar het CBD te brengen. De ruimtelijke ordening was krankzinnig, maar ook weer niet helemaal onherkenbaar. Zuid-Afrika had de alomtegenwoordige functiescheiding uit de 20ste eeuwse stedenbouw – wonen, werken en recreëren uit elkaar gegooid – tot in het extreme doorgevoerd. We kwamen de veel mildere Nederlandse gedaante al eerder in dit rapport tegen.

Na 1994 was de keuze wat te doen: ofwel het grote tussengebied tussen townships en CBD gaan ontwikkelen teneinde iets van een samenhangende stad te verkrijgen, ofwel de townships toerusten om 'complete stad' te worden en voorzieningen en werkplekken aan te trekken. Zo'n keuze is natuurlijk niet radicaal. Het is altijd een vorm van en-en. Maar de nadruk kwam op veel plaatsen toch te liggen op het toerusten van de townships. De bekendste township van het land – Soweto – is na bijna dertig jaar een stad op zich geworden, met middenklassewijken, sportcomplexen, bedrijvenparken, winkels, ziekenhuizen en een cultureel leven dat zich kan meten met dat in de centrumstad Johannesburg. Dynamiek en ondernemerschap in de townships zijn nu een 'launching platform' voor de entree in CBD's, suburbs, campussen en andere gebieden. En er is – spaarzaam, maar toch – de omgekeerde beweging zichtbaar: wit zakenleven en wit toerisme dat naar 'hot spots' als restaurants, culturele centra en werkplaatsen in de townships toetrekt.

Overigens zijn bibliotheken als publieke voorziening wijd verspreid, ook in de townships. Standaarddiensten zijn een boekenuitleen, 'multimedia resources', kranten en tijdschriften, studeer- en werkplekken en internettoegang.

Wat Medellín, Canada en de townships met elkaar gemeen hebben, is dat de keuze voor investeringen in dienst staat van het mobiel krijgen van mensen, fysiek en sociaal.

De vierde metafoer is het perspectief wat je kiest. Je kunt naar de kwetsbare delen van Kralingen-Crooswijk kijken als een moeilijke wijk, een samenballing van problemen. De cijfers zijn ook zorgelijk. Maar achter de cijfers, doemt de nodige dynamiek op. De verhuismobiliteit is ook in Oud-Crooswijk behoorlijk, de wijk is geen gevangenis. Er is veel werk en andere beweeglijke context in de directe omgeving, de kwetsbare stukken van het stadsdeel zijn geen stagnerende buurten of plaatsen waar niets gebeurt. De wijken blijven in de cijfers vaak achter, maar het gaat voor een gedeelte over steeds weer nieuwe groepen bewoners. Je kunt ze ook 'roltrapwijken' noemen: wijken waar je laag kan instappen, jezelf kan ontwikkelen en vormen, om vervolgens op een hoger niveau weer uit te stappen (en de wijk te verlaten).

Het maakt iets uit met wat voor bril je naar de wijken kijkt. In onderstaande matrix bevat de linkerkolom de beleidsvraag, de middelste kolom bevat het problematiserende 'frame', de rechterkolom bevat het mobiliserende 'frame' waarmee in een - bijvoorbeeld Canadese - migratiecontext naar eenzelfde soort wijk gekeken wordt.

	Frame van probleemwijk	Frame van roltrapwijk
<i>Sleutelwoorden</i>	Leefbaarheid, sociale cohesie, sociale problematiek, veiligheid	Emancipatie, roltrapfunctie, zelfhulp-netwerken, ondernemerschap
<i>Onderzoeksobject</i>	De wijk	Individueel vaak tijdelijk wonend in de wijk
<i>Belangrijkste opgave</i>	Versterken van de leefbaarheid	Roltrapfunctie erkennen en versterken
<i>Belangrijkste beleidsinterventie</i>	Gericht toepassen arrangementen van verzorgingsstaat	Ruimte voor eigen initiatief, uitdagen, prikkelen
<i>Reikwijdte van de aanpak</i>	Wijkgericht	Sterk gericht op relaties wijk met omgeving, kansen buiten de wijk
<i>Waardering van verhuismobiliteit</i>	Is problematisch, wegens gebrek aan sociale cohesie	Is hoopvol signaal van positieverbetering en van onttrekken aan sociale controle
<i>Grootste ervaren obstakel</i>	Imago van de wijk	Vertrek van rolmodellen

Dezelfde vraag – de bril die je opzet bepaalt voor een deel wat je ziet – geldt overigens voor het andere uiterste, het rijke Kralingen-Oost. Op de site van de gemeente Rotterdam staat een tikje merkwaardige ontboezeming:

“In dit gebied wonen over het algemeen hoogopgeleide, zelfredzame, goed verdienende mensen die genieten van het leven. De bevolking bestaat hoofdzakelijk uit autochtone inwoners. De aanwezigheid van de

onderwijsinstellingen zorgt voor een aardige studentenpopulatie in de wijk. Het gemiddeld besteedbaar inkomen per inwoner is 47.100 euro jaar. Bijna niemand in de wijk heeft een uitkering.”

Je kunt met de cijferset uit dit rapport net zo goed zeggen dat in Kralingen-Oost heel hard gewerkt wordt en dat de wijk een trekpaard voor de Rotterdamse economie is. Je kunt zelfs als beleidsdoel stellen dat je dynamiek op gang wilt krijgen tussen Oud-Crooswijk en Kralingen-Oost; dat over tien jaar een beweging op gang is gekomen van Oud-Crooswijkers die studeren, werken en wellicht wonen in Kralingen-Oost. En van inwoners en ondernemers uit Kralingen-Oost die over tien jaar investeren in Oud-Crooswijk, er hun personeel zoeken en hun koopkracht in de winkels van deze wijk besteden. Het bijzondere van het stadsdeel is dat rijk en arm zo dicht bij elkaar zitten. Daar moet je gebruik van maken.

Hoe weeg je afwegingen?

Een ‘wisecrack’ onder makelaars is dat het bij de bepaling van de waarde van een huis om drie dingen gaat: om locatie, locatie en locatie. Drie volkomen identieke huizen kunnen zich extreem verschillend manifesteren, in prijs, gebruikswaarde en ‘performance’, al naar gelang de plaats waar ze staan.

Zo is het met meer verschijnselen. De auteurs van dit rapport runnen een kennisbedrijf annex ‘sociologisch adviesbureau’. Een cruciaal uitgangspunt in de sociologie is dat je mensen in een context plaatst. Dat is in het geïndividualiseerde Nederland wel eens lastig. Zo zagen we al dat armoede in Nederland gedefinieerd wordt als een inkomen minder dan 110% van het sociaal minimum. Dat is een inkomensplaatje gehangen aan een individu. We hebben sinds kort een minister voor armoedebestrijding. De eerste publicitaire commentaren omtrent dit ministerschap gaan onmiddellijk uit naar dat inkomenscriterium: wat moet er gebeuren met het minimumloon? Wat met de uitkeringen? Maar loon en uitkeringen zijn ‘koppengeld’, ze hebben geen betrekking op de context. Terwijl die context enorm veel uitmaakt voor je kansen: ben je arm in een stille woonwijk? Of in een wijk met veel bedrijvigheid en overall bordjes ‘personeel gezocht’? Heb je studerende vrienden? Hebben je kinderen rolmodellen waar ze zich aan kunnen optrekken? Kom je wel over de vloer bij mensen die anders leven dan jij? Weet je de weg te vinden naar plekken buiten de wijk? We hebben voorbeelden genoemd van interventies in de context van kansarmen uit Colombia en Canada, we zouden er tientallen aan toe kunnen voegen.

Bij die contextbinding speelt ook dat er geen objectief optimum is voor de plaatsing van een bibliotheek. Twee contrastredeneringen:

- Je moet een bibliotheek zo dicht mogelijk bij de kansarme populatie in Oud-Crooswijk of Kralingen-West plaatsen, om de afstand zo kort mogelijk te maken
- Nee, je moet zelfs bij kinderen van 10 of 11 al beginnen met ze afstand te leren overbruggen en de wereld buiten de eigen wijk te ontdekken.

En:

- Je moet een eenvoudige en laagdrempelige voorziening creëren, waarin het heel gemakkelijk binnenlopen is
- Nee, je moet juist iets moois creëren waar de hele wijk trots op kan zijn, waar je je best voor moet doen en waar je bezoekers van verder weg mee trekt.

Het punt is dat een bibliotheekgebouw maar heel beperkt een waarde ‘an sich’ heeft. Een bibliotheek krijgt zijn waarde door enthousiast gebruik, door toeleiding, door marketing, door ‘traffic’. Een glazen constructie hoeft niets meer te zijn dan een groentekas. Maar het kan ook een ‘glazen huis’ worden waarin dingen gebeuren waar de voorbijgangers bij willen zijn. Het verschil is mensenwerk.

De context wordt in het geval van Kralingen-Crooswijk bepaald door twee begrippen: het mozaïek en de wijk van aankomst. Het arme Oud-Crooswijk zit ingeklemd tussen het stadscentrum en het ‘upcoming’ Nieuw-Crooswijk. Het arme stuk van West-Kralingen ligt ‘en route’ naar het hyperdynamische Oost-Kralingen. Het

stadsdeel heeft geen vanzelfsprekend middelpunt – het is ook niet ontwikkeld als samenhangend gebied. Maar het is een gebied waar van alles gebeurt.

Eerder in dit rapport kwamen we de nuchtere redenering tegen dat je niet naar een nieuwe, maar sub-optimale voorziening dichtbij gaat, als je je het patroon al eigen hebt gemaakt dat je naar een optimale voorziening kunt die maar net iets verder weg is. Dat is een reden temeer om de nieuwe vestiging iets eigens mee te geven, een plaats en functionaliteit die mee kleur geven aan het stadsdeel.

6. Contour van de vestiging Kralingen-Crooswijk

We hebben een stadsdeelanalyse gemaakt met cijfers en een duiding aangedragen vanuit de 'urban studies'. En we hebben vragen over locatie en functionaliteit van de bibliotheek belicht vanuit deze gebiedsanalyse. In dit laatste hoofdstuk komen we tot een koers: een aanbevolen richtlijn voor inrichting van de nieuwe vestiging Kralingen-Crooswijk.

Om te beginnen: we zien de nieuwe bibliotheek Kralingen-Crooswijk niet als een zelfstandige vestiging met een volledig dienstenpakket. Daarvoor is de centrale vestiging op Blaak te dichtbij. De beide vestigingen moeten elkaar aanvullen, met een specifieke, op de wijk gerichte kop op de dienstverlening ter plekke in Kralingen-Crooswijk. Een dienstverlening die past bij het karakter van het stadsdeel: een mozaïek en een wijk van aankomst. Een dienstverlening die uitlokt om in beweging te komen. Voor basisdiensten als boekreserveringen zal er sprake zijn van een hiërarchie: Kralingen-Crooswijk gaat niet de collectie van Blaak dubbelen en blijft van Blaak afhankelijk. Maar in andere diensten kunnen beide vestigingen naar elkaar verwijzen. Gebruiksgemak van een nabije vestiging is mooi, maar het op gang brengen van bezoekersverkeer tussen beide vestigingen is beter.

Om het met de eerder gebruikte metafoor van Kralingen-Crooswijk als landingsbaan te zeggen: het zou mooi zijn wanneer de bibliotheek nieuwkomers aan een voorspoedige landing helpt. Het zou nog mooier zijn wanneer de bibliotheek ook als startbaan werkt, verder de stad in. Mensen die in de vestiging Kralingen-Crooswijk de opstap vinden om naar Blaak te gaan - dat is een ambitie op zich.

Verder hebben we het over een bibliotheek en niet over een verkapt gemeentehuis. We zijn geen signalen tegengekomen dat er behoefte is aan overheidsinformatie (inclusief sociale zekerheid) in de bibliotheek. Dat heeft ongetwijfeld te maken met de presentie van wijkservicepunten.

Het is voorstelbaar dat Bibliotheek Rotterdam vanuit de optiek van kostendeling medegebruikers van een nieuwe vestiging zoekt. En natuurlijk kan een behoefte aan overheidsinformatie alsnog manifest worden. Maar bij het kwartiermaken van de nieuwe vestiging kan voorlopig de volle nadruk liggen op de eigenlijke taken van de bibliotheek: lezen en leesbevordering.

De voorkeur gaat uit naar een robuuste presentie van Bibliotheek Rotterdam: geen verdunning in twee of meer nevenvestigingen met verspreide 'toeleidingspunten', maar een vestiging die ruimte en 'exposure' opeist in het stadsdeel. Een ruimte die symbool staat voor het karakter van het stadsdeel als een 'patchwork', maar ook als een Wijk van Aankomst, een wijk waar veel gebeurt en waar een wezenlijke bijdrage wordt geleverd aan het functioneren van de stad: aankomst, vorming, onderwijs, experiment.

Met 'exposure' bedoelen we niet een gebouw met status. De fysieke gedaante mag een zekere lichtvoetigheid hebben en bijvoorbeeld uit tijdelijke architectuur bestaan. Er bestaan bibliotheken opgebouwd uit zeecontainers, die naar tevredenheid functioneren. Het gebouw mag de 'look & feel' hebben van een pionierscentrum. Dat sluit aan op de beweeglijkheid van het stadsdeel.

Kralingen-Crooswijk heeft geen vanzelfsprekend centrum, geen plaats waar je onvermijdelijk langs komt als je van a naar b loopt, fietst of tramt. Er moet een keuze worden gemaakt over de locatie van de nieuwe vestiging. Twee opmerkingen daarbij:

- Het demografisch zwaartepunt van het stadsdeel zit in Kralingen West. De meest kwetsbare populatie zit in Oud Crooswijk en aan de westkant van Kralingen West. Beide omstandigheden wijzen op een vestigingsplek aan de oostkant van Oud Crooswijk of de westkant van West-Kralingen
- De voorkeur gaat uit naar een plek die verbinding maakt met mobiliteit en bedrijvigheid: in of nabij een winkelstraat. Daarbij geldt een lichte voorkeur voor de Goudse Rijkweg of Vlietlaan in Kralingen West, maar de Crooswijkseweg is ook een optie. Het hangt natuurlijk ook af van de beschikbaarheid van een ruimte.

We komen op de volgende functionaliteit.

- Een flink aantal werk- en studeerplekken met internetaansluiting, waaronder een aantal voorzien van een pc. Die studeerplekken zullen snel door Crooswijkers en West-Kralingers gevonden worden. De tijdelijke vestiging van de bibliotheek is nu al ontdekt als studeerplek door een jonge groep (meisjes van 10-12 jaar). Er zijn meer kleine behuizen, die thuis niet de rust en de plaats vinden om te studeren. We hebben het niet over huiswerkbegeleiding. Dat zou de bibliotheek tot een verlengd schoollokaal maken. De bibliotheek is een 'third place', een plek waar je zonder schools- of ouderlijk toezicht kunt zijn en werken, al dan niet met leeftijdsgenoten. Behoudens natuurlijk maatwerkafspraken met scholen.
- Er is meer. We merkten al op dat studenten – voortgezet onderwijs, mbo, hbo, wo – meer en meer de stad en de openbare ruimte in gaan om te studeren. Het heeft misschien te maken met de nadruk op samenwerking in de curricula, misschien ook met een andere kijk op de scheiding tussen privéruimte en collectieve ruimte. Kleinere academiesteden denken al na over 'de stad als campus': de stad wordt in z'n geheel een leeromgeving en je kunt overal je laptop open slaan. De bibliotheek Kralingen-Crooswijk kan die ontwikkeling op stadsdeelniveau uitlokken en ondersteunen. Daar zou bij passen dat je in de marketing ook mbo-, hbo- en wo-studenten uit het stadsdeel op studieplekken in de bibliotheek wijst. Het aantal studenten dat thans gebruik maakt van de tijdelijke vestiging, is zeer gering. Dat is vanuit het oogpunt van deelname van studenten aan het leven in de wijk jammer. Ze horen erbij, ze zijn welkom om zich te manifesteren en zeker voor de buitenlanders onder hen zou de wijkbibliotheek zich tot een landingsbaan kunnen ontwikkelen. Mocht er een behoefte blijken, dan kan een beschutte studeergelegenheid met extra surveillance overwogen worden, in combinatie met een reserverings- of aanmeldsysteem (er zijn bibliotheken met een studiezaal alleen voor meisjes of vrouwen).
- We merkten al op dat de vestiging een behoorlijke openingstijd moet hebben tot in de avond en tot in het weekend. De bibliotheek is een 'third space', een plek tussen huis en wereld in waar je ook zonder geld terecht kunt. Dat werkt alleen met ruimte venstertijden. Maar het is wel een 'dedicated' ruimte, geen hangplek. Je moet er iets te zoeken hebben (lezen, studeren, ontmoeten). Daarom is een vorm van surveillance nodig. Die surveillance kan verpakt worden in gastvrijheid, in verwelcoming.
- In het verlengde van studeerplekken liggen werkplekken. Het aantal micro-ondernemers – zzpers of anderszins kleine bedrijven – neemt gestaag toe en in een wijk van aankomst is het beproeven van het zelfstandig ondernemerschap een uitgekende strategie voor sociale mobiliteit. Op dit moment is het in veel grotere steden zo dat, als je een goede accommodatie aanbiedt met flexibele en overzichtelijke huurbedragen voor jonge ondernemingen, je al snel vol zit en je een wachtlijst kunt maken. We aarzelen om Bibliotheek Rotterdam aan te bevelen om annex aan de vestiging Kralingen-Crooswijk ook maar een werkplekverhuur te beginnen. Aan de ene kant is er een verwante vraag: het kleine zusje uit een klein huis in Crooswijk die in de bibliotheek rustig kan studeren zonder sociale controle en de grote broer of zus die zonder diezelfde sociale controle aan een bedrijfsplan kan werken en gasten kan ontvangen. Aan de andere kant is het verhuren van werkplekken ook een professionele bezigheid die je er niet even bij doet. Er zijn deskundige bedrijven voor. Maar mocht Bibliotheek Rotterdam uit kosten oogpunt op zoek gaan naar medegebruikers, dan is een werkplekverhuur zeker een te onderzoeken optie.
- Een goede kranten- en tijdschriftentafel voor alle bewoners van het stadsdeel is een voor de hand liggend onderdeel van een 'third place'. De invulling van de tafel kan zich ook richten op de internationals. Dat laatste is mede bedoeld als een uitnodiging. Het zal niet direct stormlopen met internationale studenten die kranten uit hun thuisland komen lezen. Maar zo'n plek aan tafel is wel een manier om een handreiking naar de studenten te doen. Op termijn kan dat aanleiding zijn om meer gerichte dienstverlening voor hen te organiseren.

- Een eenvoudige leencollectie: bestsellers, easy reading. Het kan eenvoudig blijven, mede door de mogelijkheid van reserveren vanuit de hoofdvestiging.
- Een ruimte voor educatieve activiteiten: voorleesgroepen, ‘community events’, tentoonstellingen. Voor dat laatste is een optie om op zoek te gaan naar kunst, amateurkunst en verzamelingen uit Kralingen-Crooswijk. We vermoeden dat er vanuit de ‘volkscultuur’ al genoeg te melden is. Het gaat niet om cultuur met een grote c, maar om een zelfmanifestatie van het stadsdeel. En bij al die ruimtes voor afzonderlijke activiteiten denken we niet aan een hokkerige inrichting. In het Groninger Forum, een van de nieuwste bibliotheken van Nederland, lopen studieruimtes, werkplekken, boekenkasten en tentoonstellingspanelen door elkaar.
- Het hoort bij een ‘wijk van aankomst’ om veel te investeren in de nieuwe generatie: kinderen. Daar hoort een kindercollectie bij, maar net zo goed een actief toelidingsprogramma: ‘outreaching’ activiteiten met scholen, welzijnswerk en andere partijen. We hebben in dit rapport een voorbeeld beschreven (de Kinderjury). Dat soort activiteiten hebben een dubbel rendement. Aan de ene kant voegen ze iets toe aan de taalvaardigheid en leesmotivatie van kinderen, aan de andere kant dragen ze bij aan activering van ouders.
- Een bijzondere programmering geldt voor jonge kinderen, met name kinderen uit de kwetsbare populatie. We doelen op de doelgroep van de vroeg- en voorschoolse educatie, de vve. We kennen de situatie in Rotterdam niet, maar in algemene zin willen we er het volgende over zeggen. Eerder in dit rapport noemden we de 30 miljoen woorden als plausibele bevinding van toegepast wetenschappelijk onderzoek: kansengelijkheid betekent dat een kind op het moment van de eerste schoolgang (doorgaans de vierde verjaardag) 30 miljoen woorden in een aandachtvolle setting tot zich moet hebben genomen. Een zeer praktische bevinding, ondersteund door onderzoek in verschillende landen. Het is de aloude didactische wijsheid over voorlezen als ‘het gouden opvoedmiddel’. Het onderzoek is zo overtuigend dat de Wereldbank de ‘preschool’ onderdeel heeft gemaakt van strategieën tegen de armoede. Voorschoolse educatie maakt als subdoel 2 van hoofddoel 4 (gelijke toegang tot kwaliteitsvol onderwijs) onderdeel uit van de Sustainable Development Goals van de Verenigde Naties. In Nederland begint vve bij de indicering door de Centra Jeugd en Gezin. Daarna is het aan het netwerk van peuterspeelzalen, logopedisten, bibliotheken en ondersteunende organisaties om programma’s uit te voeren. Daar past de aantekening bij dat talig spel met en voorlezen aan kinderen in de voorschoolse leeftijd (van 2.5 tot 4 jaar) een van de weinige manieren is om contacten te leggen met geïsoleerde gezinnen. Er past ook de aantekening bij dat dit isolement niet beperkt is tot laaggeletterde ouders. Ook onder expats, buitenlandse phd’s en studentouders bestaan risico’s op vereenzaming en taalachterstanden van kinderen. Vve past zeer bij een ‘wijk van aankomst’. En de werksoort leent zich ook om via buddyprojecten vrijwilligers in te zetten. Er valt een lans te breken voor een intensieve campagne ‘Kralingen-Crooswijk leest voor’.

Deze opsomming van functionaliteiten is niet volledig; zo is het samenwerkingsklimaat tussen scholen, DOCK, bibliotheek en gebiedscommissie goed en dat is een voedingsbodem voor een baaiend aan ‘outreaching’ activiteiten.

De opsomming is ook niet gegoten in de ‘werktaal’ van de bibliotheek. Het zijn functionaliteiten die voortkomen uit de analyse en de typering van de wijk. De ‘werktaal’ van Bibliotheek Rotterdam kent acht missielijnen. Het gaat om:

Missielijn 0-4 jaar: Voorschools taalplezier	Missielijn Informatiepunt/Sociaal netwerk
Missielijn 5-13 jaar: Taalplezier voor de jeugd	Missielijn Ontwikkelhuis digitale (taal-) vaardigheid
Missielijn 13-27 jaar: Taalvaardigheid, digitale geletterdheid en leesmotivatie voor jongeren	Missielijn Collectie & Kennisdeling
Missielijn 13-27 jaar: Persoonlijke ontwikkeling van jongeren	Missielijn Kunst & Cultuur en Opinie & Debat

De missielijnen staan helder beschreven in het Meerjarenbeleidsplan. En ze laten de nodige ruimte om de functionaliteit van Kralingen-Crooswijk in termen van de missielijnen te beschrijven. Bibliotheek Rotterdam heeft de rapporteurs niet verzocht om die vertaling te maken. De optie is open om van de vestiging een experiment te maken, met een dienstenaanbod dat meebeweegt met de ontwikkelingen in het stadsdeel.

Bij een nieuwe bibliotheek in dit stadsdeel hoort stellig het nodige ‘bibliotheekondernemerschap’. Je bent er niet met een locatie en een voorzieningenniveau. Kralingen-Crooswijk is geen stilstaand water, kent flinke problemen, maar ook flinke kansen. We kunnen verwachten dat de dynamiek er nog verder toeneemt. Dat vergt pionierschap van de medewerkers. En het vergt ook de competentie om samen te werken met andere buurtorganisaties (DOCK, scholen, cultuur).

Summing-up

We hebben in dit rapport het concept ‘third space’ aan de bibliotheek verbonden. ‘Third space’ is een concept uit de stadsstudies. Het wordt in twee betekenissen gebruikt:

- Een ruimte tussen huis en werkplek in. En dan niet een commerciële ruimte – winkels, horeca – maar een ruimte die betekenis heeft waar je ook zonder geld kunt verblijven, en mogelijk anderen kunt ontmoeten: bibliotheken, parken, pleinen. Deze betekenis is verbonden met de ‘nieuwe stedelijkheid’: in dichtbevolkte, groeiende en internationaliserende steden zijn bewoners klein behuisd, ze zijn mobiel, wisselen prive-activiteit en werk-activiteit gemakkelijk af. De nieuwe stedelingen hebben meer plekken nodig dan alleen huis en werk waar ze kunnen verblijven
- Een ruimte tussen prive en openbaar in. Sinds de jaren vijftig is de fysieke scheiding tussen privéruimte en openbare ruimte steeds harder geworden. Overal staan hekken, rafelranden verdwijnen. Een ‘third space’ is in dit geval een ruimte waar wel iets gebeurt en waar je we iets kunt doen, maar zonder een ‘heilig moeten’. Een zeer zichtbare ‘third place’ zijn de kweektuintjes die her en der in parken verschijnen. De tuintjes horen nog steeds tot de openbare ruimte, maar je kunt er wat doen, in plats van alleen maar naar kijken of doorheen lopen. Deze opvatting van ‘third space’ is ook wel bekend als nieuwe ‘common’.

‘Third spaces’ of ‘commons’ horen bij de stedelijke ontwikkeling van dit moment. Stedelijke ontwerpers krijgen nu de opdracht mee om te ontwerpen voor verblijfswaarde en voor het uitlokken van ontmoetingen.

Bibliotheek Rotterdam heeft in het Meerjarenbeleidplan aangekondigd te willen onderzoeken hoe die ‘third space’ gedachte kan worden opgepakt. Hoe, met andere woorden, de bibliotheek zich in het centrum, van de nieuwe stedelijkheid kan plaatsen. Dat onderzoek is nog niet afgerond. En op voorhand durven we wel aan te geven dat er geen finaal antwoord zal komen: een ‘third place’ of een ‘common’ heeft alles te maken met flexibiliteit en aanpasbaarheid.

We kunnen wel in alle voorlopigheid de betekenis van ‘third space’ voor de nieuwe vestiging Kralingen-Crooswijk samenvatten, in matrixvorm.

Aspecten van een ‘third place’	Invulling voor Bibliotheek Kralingen-Crooswijk
Typering omgeving	Dichtbevolkt. Wijk van aankomst, landingsbaan
Relatie tot centrale vestiging	Ondergeschikt als het gaat om boeken (basiscollectie, verder reserveringen vanuit Blaak). Nevengeschikt als het gaat om specialistische wijk-van-aankomst diensten
Voorkeurslocatie	Drukke plek, bij voorkeur in commerciële omgeving (winkels), openbaar vervoer dichtbij

Uiterlijk en inrichting	Sober, pionierend, glazen huis, flexibel. Ruime openingstijden
Toezicht en begeleiding	Menselijke surveillance waarborgt fysieke en sociale veiligheid. Verwelkoming, met elke bezoeker oogcontact maken
Ankerpunten voor verblijfskwaliteit	Studeerplekken, leestafel (met veel materiaal voor internationals), 'events' en tentoonstellingen
'Dedicated' activiteiten	Hechte relatie met voorschool. Inzet op lezen door kinderen, ter plekke (collectie) en via programmering van 'buitenactiviteiten
Marketingprofiel	Geen hangplek. Liever ook geen algemeen wijkcentrum met andere overheidsfuncties. Knooppunt van taal en kennis, vrijplaats om ongestoord te studeren
Verknoping met wijk	Professioneel netwerk met scholen, welzijn, cultuur. Tentoonstellingsbeleid in dienst van lokale kunst en verzamelingen. 'Voorleescentrum' van het stadsdeel
Gewenste deskundigheid	Bibliotheekondernemerschap, pionieren